

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXIV рік видання. № 243, вересень, 2014

І чужому навчайтесь,
У свого не цурайтесь...
Т. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор - Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
Іван Ковач, Микола Корнищан
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

До 200-річчя від дня народження

Тараса Шевченка:

- ❖ **Сторінки 120-річної румунської шевченкіани**
- ❖ **Тарас Шевченко – поет національної свободи**
- ❖ **«Сміються, плачуть солов'ї...»**
Коли когось уже немає:
Немає вже Івана Непогоди
- ❖ **Іван Миколайчук: «Магія любові» або Доля «білого птаха» міжнародного кіно**
- ❖ **Літературно-музичне обдарування Івана Мазепи**
- ❖ **Лист Віктора Баранова з «вічності»**
- ❖ **Чернівці – культурний центр України, краса буковинського краю**
- ❖ **Анна Трайста Рушть: «Відчуття України у мене в крові...» (Інтерв'ю)**
- ❖ **Лотерейний білет (Оповідання)**
- ❖ **Дитяча сторінка**
- ❖ **Сторінка гумору**

2014 – РІК ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Іван РЕБОШАПКА

СТОРІНКИ 120-РІЧНОЇ РУМУНСЬКОЇ ШЕВЧЕНКІАНИ

VII. Часткові відгомони чи співзвучне сприйняття Шевченка в Румунії після 1917 року

Не розтолковуючи політичну і особистісну мотивації підходу І.Ністора у його праці *Problema ucraineană în lumina istoriei* (Українська проблема у світлі історії, 1934), мотивації, оцінені з позицій радянської ідеології О.С.Романцем², «погляди якого, – вважає Іон Козмей, – аналізовані сьогодні, є явно суб'єктивними, якщо не тенденційними»³, можна погодитися з тим, що саме тільки визначення румунським істориком Шевченка як «найвірнішого речника національних страждань, нездійснених політичних сподівань і прагнень українського народу» здається вірогідним, щоправда, може, різкіше вираженням у порівнянні з попередніми ідеями дотодішніх румунських праць про Шевченка і висловленим у період, коли в СРСР до 1991 р. такі ідеї ніяк не можна було пропагувати.

Через два роки, тобто 1936-го, з нагоди 75 роковин смерті Шевченка, в Румунії появилася цікава стаття *Тарас Шевченко*, яку слід зачисляти до румунської угорськомовної шевченкіани і в якій немає жодних тодішніх материкових відгомонів, окрім того факту, що в окресленні сутності Шевченка вона здалека, напевно, зовсім випадково і, щоправда, значно «зм'якшено» перегукується із знаменитим визначенням Шевченка Володимиром Жаботинським, що Тарас Шевченко «залишився тим, чим створила його природа...».

Як встановила невтомна дослідниця поширення творчості Шевченка в Румунії Магдалина Куцюк (контактуючись особисто з автором)⁴, стаття появилася у 7-8 числах літературно-політичного угорського журналу лівої орієнтації «Корунк» з Клужу-Напоки, будучи підписана криптонімом *Ч.Й.* Дані літери – це закінчення літературного псевдоніма *Ковач Карой* угорського робітника-металурга Федора Шандора, який, беручи участь у робітничому русі, був переслідуваний хортистським режимом, довгий час прожив у Словаччині, а після Другої світової війни працював у Будапештському видавництві «Кошут».

Магдалина Куцюк вважає статтю актуальною й зараз і повчальною, бо в ній наявне, згідно з її словами, «золоте осердя» інтерпретації Шевченка: «несковзання» у шалене виявлення соціальної

сторони його творчості, заклику до кровопролиття, боротьби проти феодалізму і розсудливе «зважування» діаспорної думки про Шевченка як апостола національного визволення і самовизначення, та можливість пізнати «справжнє обличчя поета» – любителя свободи, безстрашного, безкомпромісного, ворога будь-якого пригнічення – національного, соціального чи політичного, справжнього гуманіста, глибоко відданого своєму народові, одного з таких революційних поетів Європи, як Гейне, Петефі, Фрейлінрат, Ламартін, Пушкін, Беранже і Шелей».

Ледь помітні, які не спадають на думку, якщо не береться до уваги багатоаспектну післяжовтневу суспільно-історичну та культурно-літературну радянську атмосферу, або вповні співзвучні з нею відгомони наявні у ряді румунських статей, що появилася 1939 р. з нагоди 125 років від дня народження Тараса Шевченка. В деяких з-поміж них, як видно із самого же заголовка (відомо ж бо, що ідеальний заголовок – це наймісткіше вираження змісту твору), заново розробляються відомі теми. Такою є, наприклад, стаття без підпису *125 de ani de la nașterea cântărețului libertății ucrainene, Taras Șevcenko, poetul iobagilor*⁵ (125 років від народження співця української свободи Тараса Шевченка – поета кріпаків). Взагалі, по усталеній до тоді лінії пішов і Петре Бутуча у своїй статті *Șevcenko*⁶ (Шевченко), надрукованій у рубриці *Біографії* яського журналу «Jurnalul literar», керованого відомим літературним критиком Джордже Келінеску. Окрім представлення визначальних моментів біографії Шевченка, Бутуча повторює не раз до тоді оприлюднюване твердження, що «у своїх історичних і ліричних піснях Шевченко воскресає славне минуле України зі всіма його страхіттями і мізерну її сучасність», коротко аналізуючи *Гайдамаки*, *Катерину*, *Наймичку*, *Сон* і *Кавказ*.

Дві інші румунські статті з 1939 р. – це два протилежні іміджі сутності того ж Тараса Шевченка.

(Продовження на 4 стор.)

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

СТОРИНКИ 120-РІЧНОЇ РУМУНСЬКОЇ ШЕВЧЕНКІАНИ

(Продовження з 3 стор.)

Основана, як це видно з її змісту, на ґрунтовному обізнанні з творчістю Шевченка, стаття Г.М.Іванова *Taras Șevcenko, poet al libertății naționale* (*Тарас Шевченко – поет національної свободи*), надрукована у публікації «România literară» (№ 30, 1939), директором якої був відомий класик румунської літератури Чезар Петреску, не наводить читача на думку, що вона була написана після 28 років існування СРСР, бо в ній наявні тільки поодинокі відтінювання ідей, що зустрічаються у попередніх статтях, починаючи від знаменитої статті Г.Доброджану-Гері *Тарас Шевченко* (1894), а хоча б окремих відгомонів чи передзвонів з материковою післяжовтневою інтерпретацією Шевченка в ній немає, навпаки, окремі підкреслювання у нашій дні напрошуються «прочитанню» в «розріз» з нею.

Провідною темою статті є оспівування Шевченком національної свободи, яку автор румунської статті, як ніхто до нього, цікаво і «по-свіжому» розглядає у кількох аспектах, а то і в порівняльному плані, зокрема у зв'язку з румунськими реаліями. Цим фактом, до речі, автор починає свою статтю, відзначаючи: «З-поміж усіх великих поетів і візіонерів (англ. *visional*, рум. *vizionar* = *мрійник* – *I.P.*), Тарас Шевченко, співець української національної свободи, є найближчим румунській душі. Бо румунська душа була тільки джерелом почуттів і сил, з якого напувались великі прагнення та ідеї про свободу». І в румунів були свої революціонери, – відзначає далі автор, – такі, як трансільванські керівники повстання 1784-1785 рр. проти кріпосництва Хорія, Клошка і Кришан, як керівник Революції з 1821 р. Тудор Владіміреску чи як Аврам Янку, який відіграв значну роль у Революції з 1848 р. в Трансільванії, і «якщо їхня революційна енергія не була б витратилась в дії, а була б прагнула виявитись у літературній експресії, то їхня поезія повністю була б такою, як Шевченкова», оскільки, – аргументує автор, – «хронологічна різниця не відіграє жодної ролі у подібних прагненнях і їхніх екстериоризаціях» (літературних – *I.P.*), «написане ними було б зодягнулось точно у таку ж літературну одягу поетичної творчості, як і Шевченкова». «Більше того, – наголошує автор, – навіть ідеал соціальної справедливості, якого знаходимо у боротьбі румунських революціонерів, повністю променіє у поезії Шевченка», «сповнену соціального змісту поезію Кошбука *Ми хочемо землі* можна було б приписати Шевченкові [у своїй статті з 1894 р. К.Доброджану-Гері тільки цитував її для визначення Тараса Шевченка як поета-громадянина – *I.P.*], якби вона була б написана українською мовою».

Але Шевченко, на відміну від згаданих румунських революціонерів, – підсумовує Г.М.Іванов, – не діяв безпосередньо, а творив, і «його моральна і душевна енергія, його талант борця за свободу і справедливість втілились тільки в літературній експресії, з якої склалася його творчість».

Ці свої порівняльні відзначення автор вважає «абсолютно необхідними» для зрозуміння поезії Шевченка, «бо своєю протестантською поставою Шевченко стоїть поряд з усіма великими націоналістичними поетами і любителями свободи Росії і решти народів». «І коли в нашому викладі, – наголошує автор, – зустрічатимуться сповнені обурення пасажи з його творчості, то це пояснюється важким становищем, в якому жили уярмлені народи, у першу чергу український народ, становище якого дуже добре спізнав румунський народ до здобуття своєї політичної свободи і здійснення сьогорнішньої Румунської унітарної держави».

«Творчість Шевченка, – показує далі Іванов, – як експресія національної свободи, чого прагнула душа і творча його геніальність, майже повністю перекладена у літературах великих народів, як французький (починаючи з 1872 р.), англійський (з 1911 р.), де його порівнювано з Байроном, Шекспіром, Гете, Торквато Тассо, Віргілієм, не говорячи вже про слов'янські літератури, зокрема про болгарську, в якій наявна вражаюча подібність революційних поезій болгарських поетів, особливо Любена Каравелова, до поезій Шевченка. В Румунії, – уточнює автор, – «Шевченко відомий дуже малому числу інтелектуалів», але це не з їхньої вини, бо «XIX століття ми втратили стосовно пізнання як Шевченка, так і російських поетів», будучи заняті «нашими літературними і національними проблемами, що забрали час цілого століття для скорого і повного їхнього вирішення». Отож, румунських інтелектуалів XIX ст. не можна обвинувачувати у нехтуванні пізнанням Шевченка чи настільки ж важливого і привабливого Некрасова, – оправдовує автор своїх одногромадян і повідомляє, що «протягом довшого часу» «România literară» спробує надолужити цей недостаток, «вивчаючи, поряд з іноземними літературами, і літературу сусіднього українського народу».

Простежуючи тему національної свободи у творчості Шевченка, Іванов наголошує, що у своєму житті український поет не мав іншої мети окрім пробудження своїх однокровних «зі смертного сну, в який їх заглибили варвари-тирани», як цими словами намагався пізніше пробудити своїх одногромадян поет румунської національної свободи Андрей Мурешану.

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

Картину повної й ідеальної благодаті в Україні, про яку мріяв Шевченко:

Меж горами старий Дніпро,
Неначе в молоці дитина,
Красується, любить, любиться,
На всю Україну.
А понад ним зеленіють
Широкої села.
А у селах у веселих
І люди веселі.
Воно б, може, так і сталось,
Якби не осталося
Сліду панського в Україні!

«можна вповні утотожити, – уважає Іванов, – з румунською картиною наших рабських часів».

Люблячи своїх однокровних, відчуваючися їхнім братом і апостолом, – відзначає автор, – Тарас Шевченко написав багато поем, в яких оспівав ватажків селянських повстань, що погибли у боротьбі за добро народу, бо для Шевченка «боротьба за національну свободу стала релігією, а свобода його батьківщини – певністю»:

Встане Україна.
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!..

Дану оцінку візіонерського погляду Шевченка про вирішення історичної долі України, наведену румунським автором статті у період, коли лише через кілька років у державному гімні України, написаному М.Бажаном і П.Тичиною і ухваленому 1 січня 1950 р., заявлялось, що «В Радянськiм Союзi», «Мiж рiвними рiвна, мiж вiльними вiльна», «В єдинiй родинi народiв-братiв» Україна «собі щастя знайшла», з перспективи теперішнього часу XXI-го століття можна двояко «прочитати»: як здійснену після жовтневих подій 1917 р. поетову мрію, утотожнювану як таку соціологічно-вульгарною заідеологізованою «інтерпретацією», але і як неосягнення омріяного ідеалу, за який ще слід змагатися.

Продовженням другого способу сьогорнішнього «прочитання» вищенаведеної оцінки є прикінцевий коментар, в якому, між іншим, автор статті відзначає: «... щасливіші від нього, спринаємо і ми (румуні – *I.P.*) його (Шевченка – *I.P.*) ідеал – розквіт батьківщини за режиму політичної незалежності, етнічної цілісності, історичної еволюції у традиційному дусі (...), коли він, склонивши голову на руки, з боєм у душі благає (використано

не минулий час дієслова, а *теперішній*, що означало б, що мрія поета ще не збулася!) добра для своєї батьківщини:

Тарас Шевченко. Катерина
Полотно, олія. 1842 р.

І день іде, і ніч іде,
І голову склонивши в руки,
Питаєшся: чому не йде
Апостол правди і науки?..
Підтвердженням другого способу «прочитання» (ніяк не сугерованого автором статті) попередніх слів Шевченка з перспективи сьогорнішнього можна вважати і кінцеве підкреслення Іванова: «Цей образ поета-селянина вистачає нам, щоб завжди [суголосно з англ. *past tens* = у безперервному теперішньому часі, коли дія, у цьому випадку мрія поета, ще не збулася – *I.P.*] бачити його в ідеалістичній сфері, в якій він безсмертно перебуває як художник, мрійник і патріот, пурифікований, наче ангел, багатьма важкими земними стражданнями».

До статті у його вільному перекладі автор додав вірші Шевченка *Як умру, то поховайте* (*Заповіт*) і *Доля*.

Автора іншої румунської статті про Тараса Шевченка, написаної з нагоди 125-ліття від дня його народження, Константина Вилкована Магдаліна Куцюк ні більш, ні менш назвала 1974 р. «комуністичним критиком», який, – відзначала вона, – «розглядає творчість Шевченка з перспективи соціалістичної революції, здійсненої в СРСР», а його статтю *Un mare poet al țărânilii. 125 de ani de la nașterea lui Taras Șevcenko (1814-1861)*⁸ (*Великий поет селянства. 125 років від дня народження Тараса Шевченка (1814-1861)*) оцінює як «дуже цікаву»⁹. А нині покійний вельмишановний професор Чернівецького університету Олекса Романець, на 25 років пізніше від Магдаліни Куцюк (тобто 1989 р.) оцінив статтю Константина Вилкована (по справжньому імені та прізвищі – Іллі Константиновського, вихідця з півдня Бессарабії, учасника революційного руху в Румунії, недавнього студента Бухарестського університету, після 1940 року – жителя Москви, члена Спілки письменників СРСР, автора кількох прозових російськомовних творів і перекладів з румунської літератури) – як «одну з найцікавіших шевченківських публікацій», надрукованих в «Adevărul literar și artistic» з нагоди 125-річчя народження українського національного поета¹⁰.

(Продовження на 6 стор.)

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

СТОРИНКИ 120-РІЧНОЇ РУМУНСЬКОЇ ШЕВЧЕНКІАНИ

(Продовження з 5 стор.)

Оцінення Магдаліною Куцюк і Олексою Романцем статті Вилкована – це «данина» пануючій у ті часи ідеології, коли як в Румунії, так і в Україні літературна критика повинна була бути компартійною.

Судячи по її змістові, статтю можна було б приписати у 1939 р. хоч котрому радянському критикові. В ній Вилкован не врахував жодну з демократичних нот поетової творчості, побудувавши її, як це сприймається сьогодні хоч котрому з пересічних знавців Шевченка, на, так би мовити, «зуживаних» загальниках, «загладжуючи» абсолютно все, що якимось чином могло було б звучати «врозріз» з радянською ідеологією. Одним із зразкових прикладів «загладжування» демократичних нот є твердження автора, що «у Катерині поет описує долю дівчини-селянки, обманутої поміщиком» («În *Katerina* poetul descrie soarta unei fete țărance, înșelată de un moșier» – підкр. н. – *I.P.*), а не *москалем*. Цього слова і всіх споріднених з ним, як *Московщина*, наприклад, у статті немає! Як міг собі «зволити» Вилкован зацитувати хоча б попередження Шевченка «Кохайтесь, чорнобриві, та не з москалями, бо москалі чужі люде, роблять лихо з вами!» – слова, які, як і багато інших, споріднених семантично з ними, не закреслив навіть ні перший царський цензор П.Корсаков у першому виданні *Кобзаря* 1840 р., не відчуваючи, можливо, в них нічого небезпечного для Царської Росії, яка з кінця XV-го по XVII-е століття була відома під назвою *Московское государство*, так залишившись називаною в працях іноземців з XVI-го по XX-е століття. Споріднену з російською самоназвою, але у лексемах своєрідної структури дану назву зустрічаємо в румунських літописців Грігоре Уреке, Мірон Костін та Іон Некулче – *împăratul de Mosc, împăratul Moscului*. Від назви *Московское государство* у сусідніх народів, уважають етимологи, постала і назва його жителів – *москаль*, *москалі*, наявна в українців, поляків, а то і в турків (*miskal*) чи румунів (*muscal*). За словником Б.Грінченка, *москаль* – це 1. *Великоросс* (тобто *росіянин*) і 2. *Солдат*, адже ж в Московській державі була єдина армія. З цими значеннями дане слово зустрічається, наприклад, у творі Б.П.Хаждеу *Domnița Voichița (țarul de la Mosc)*, або у поезії Міхая Емінеску *Doina (Din Hotin și pân' la mare/ Vin muscalii de-a călare)*.

Від лексеми *москаль* в українській мові постало чимало похідних слів. На Наддніпрянській Україні відоме прізвище *Москаленко*, у її західних регіонах – *Москалюк*, а вже на Буковині – *Маскалюк* і ін. У формі *Maskal* це прізвище відоме і деінде у світі.

Етимологічно-ономастичний відступ поданий тут з метою яснішого виявлення того факту, що за царату

вищенаведені назви все ж таки не вважалися такими «підривними», якими сприймалися вони за радянських часів, коли Москва стала всесторонньою покровителькою «рівноправних», «дружніх» і особливо «братських» народів СРСР.

Не вживанням у своїй статті слова *москаль* Вилкован перегукується з радянськими шевченкознавцями і навіть переганяє їх. Бо в материкових працях про Шевченка, як, наприклад, у підручнику для 8 класу середньої школи загальнонавчальних українських літературознавців академіка О.І.Білецького, вузівського професора П.К.Волинського та І.І.Пільгука *Українська література*, який у 1954 р. зазнав уже восьме видання і за яким викладалася українська література і в середніх українських школах Румунії після Реформи освіти з 1948 р., в аналізі поеми *Катерина* вказується, що «Катерина покохала пана-офіцера», а слово *москалик* наявне тільки у прикладі з віршів Шевченка, слово *московка* дано без пояснення, а слово *Москва* появляється у, так би мовити, «нейтральному» реченні, без додаткових пояснень: «Поет проливає «добрі сльози» разом з своєю героїнею по дорозі на Москву, де вона сподівається знайти свого коханого». Цих назв-семантичних пунктирів майже немає ні у настільки відомого радянського шевченкознавця Є.П.Кирилюка, наприклад, у його розділі *Тарас Шевченко* в «Історії української літератури у восьми томах» (Том третій, К., 1963, стор. 112 і слід.).

Перегукування чи деталізуюче синонімічне співзвуччя Константина Вилкована з радянськими шевченкознавцями наявне і в інших інтерпретаційних аспектах. Він, наприклад, твердить, що в поемі *Катерина* Шевченко «засуджує лицемірну мораль поміщиків» («...îproscizia morală a boierărești» – підкр.н. – *I.P.*), а не *москалів*. Авторі вищезгаданого підручника, на перший погляд, ніби трохи «об'єктивніші» від Вилкована, але їхній оцінці бракує точності: «Образом офіцера поет показав жорстоке ставлення панів (!?!?) до селян». Українських панів Шевченко засуджує, тільки не в *Катерині*, в якій наявний соціально-національний конфлікт (різке розмежування між своїм рідним і чужим), чудово використаний, наприклад, болгарським класиком Любеном Каравеловим у його оповіданні *Сока*, побудованому за зразком поеми Шевченка *Катерина*, але основаному на сербських реаліях.

Інший приклад співзвуччя інтерпретації Вилкована з материковою інтерпретацією наявний в оцінюванні батьків Катерини. Вилкован Пише: «Șevcenko biciuiește (...) *prejudcățile* (підкр.н. – *I.P.*) țăranilor care împing la o moarte tragică pe Caterina» («Шевченко засуджує (...) упередженість селян, які штовхають Катерину до

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

трагічної смерті»). Слово *prejudcăți* по-українському – це *упередження* (= складена про що-небудь думка, згідно з якою люди діють), а не *забобонність* (= віра в існування надприродних сил чи погляди про що-небудь, які стали звичними у житті певних верств народу), як перекладено румунську лексему у переддрукованій в даній книзі статті з видання «Світова велич Шевченка» (том 3, Київ, 1964) і як оцінюють автори згаданого підручника батьків Катерини, яких, мовляв, «змальовано в поемі,- пишуть автори,- як людей темних, зв'язаних забобонами старовинного села».

Настільки категоричне, погодімось, принизливе оцінення слід прокоментувати. По-перше, своїх однокровних селян-кріпаків Шевченко ніде не засуджує, а проймається їхнім горем і стражданнями, болісно переживає той факт, що йому пощастило вийти на волю, а вони і надалі осталися кріпаками. По-друге, у поемі *Катерина* немає жодної забобонності. І правота на стороні Вилкована: батьки Катерини *упереджено* діють згідно з узвичаєним українським кодексом високої моралі – збереження дівчиною її цнотливості, що є найбільшою її і батьківською честю. По-третє, тему зведення паном дівчини розробляли М.Карамзін в *Бедной Лизе*, Г.Квітка-Основ'яненко в *Сердешній Оксані*, а раніше Шевченка – Є.Баратинський в поемі *Еда*. Але цим творам бракувала трагічна колізія змісту. Не слід також забувати, що *Катерина* Шевченка – це романтична балада. А жанрова характеристика балади це та, що в ній зазвичай представляється найдраматичніший момент життя героя – переважно його смерть. Слід також брати до уваги, що для поетично-трагічного зображення того чи іншого факту письменники інколи вдаються до відомого в естетиці засобу – свідомого перебільшення, чим у поемі *Катерина* можна уважати вигнання з дому дочки рідними батьками. Вони зовсім не темні, ані не забобонні, а морально – надто чисті і, не будучи встані перенести завданий їм встид (не забуваймо, що в давньому минулому писаних законів не було, люди *із-за встиду* утримувались навіть і від найстрашніших поступів) і поступають, як герої древньогрецьких трагедій, вдаючись до лімінального жесту – вигнання Катрі з рідного дому, а доведеним до розпуки їхнім душевним стражданням читачі, як в античності глядачі древньогрецьких трагедій сприймали трагічне вирішення долі героїв, душевно очищаючись, болісно переживаючи трагедію Катерини (згадував же ще 1894 р. К.Доброджану-Геря у своїй статті, що «за часів своєї молодості сам бачив (...) зворушливу картину: в одному загубленому в українських степах селі в селянській хатині хлопчина років 15 читав дуже засмальцьовану книгу – *Катерину* Шевченка. Біля столу, спершись на лікті, сидів батько і уважно та побожно слухав, а мати на

лаві сльози утирала»), душевно, морально очищаються, чого, до речі, і прагнув Шевченко.

«Загладжування» Вилкованом демократичних шевченківських нот проводиться і способом цитування віршів. Віру Шевченка у щасливе майбутнє народу, у свободу, яка постане, він ілюструє (із-за незнання, а чи навмисне, бо, мовляв, за радянського часу Україна вже була вільною) віршами «Наша думка, наша пісня/ Не вмере, не загине.../ От де, люде, наша слава,/ Слава України!» (вірші, які не мають нічого спільного з ідеєю, яку вони повинні ілюструвати), а не віршами, які зразково ілюструють її, і яких з цією ж метою цитує у своїй статті Іваном: «Встане Україна./ І розвіє тьму неволі,/ Світ правди засвітить» і т.д.

Прямо по-радянському, заідеологізовано, звучить твердження Вилкована, що «Шевченко передбачав і день, який мав замінити обличчя імперії» (в українському материковому перекладі – *обличчя країни*) і «коспівав час, коли братерство між російським і українським народом (...) стане дійсністю». Отож, наскільки фальшивим є і болісно сприймається з перспективи сьогоднішніх драматичних подій на сході України підрозділ статті Вилкована *Поет українського народу і братерства народів*, в якому, між іншим, твердиться, що «Шевченко (...) прагнув волі для своєї батьківщини, визволення всіх народів і об'єднання їх у велику братню сім'ю». Як доказала Магдаліна Куцюк, у «сім'ї великій, вольній, новій» Шевченко ніяк не вбачав сучасну «дружню» сім'ю колишніх народів Царської Росії, а свій український народ.

(Далі буде)

Примітки

- 1 Ion Nistor, *Problema ucraineană în lumina istoriei*, 1934.
- 2 О.С.Романець, *Шевченко в Румунії // Шевченко і світ*. Літературно-критичні статті, Київ, 1989, стор. 136.
- 3 Ion Cozmei, *Taras Șevcenko. Poetul național al Ucrainei și receptarea lui în România*, Tipo Moldova, Iași, 2007, p. 176.
- 4 Магдаліна Ласло-Куцюк, *Повчальна стаття // «Наш голос», № 5(29), березень, 1991.*
- 5 *125 de ani de la nașterea cântărețului libertății ucrainene, Taras Șevcenko*, «Azi», nr.4, 1939.
- 6 Petre Butucea, *Șevcenko*, «Jurnalul literar». Foaie săptămânală de critică și informație literară, Iași. Director G.Călinescu, nr. 24, 11 iunie, 1939.
- 7 G.M.Ivanov, *Taras Șevcenko, poetul libertății naționale*, «România literară», nr. 30, 1939.
- 8 Constant Vălcovan, *Un mare poet al țărânimii. 125 de ani de la nașterea lui Taras Șevcenko (1814-1861)*, «Adevărul literar și artistic», nr. 953, Seria III, 12 martie, 1939.
- 9 Magdalena László-Kuțuk, *Relațiile literare româno-ucrainene în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea*. Curs special, Centrul de Multiplicare al Universității din București, 1974, p.205.
- 10 О.С.Романець, *Цит. праця*, стор. 137.

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

М. Г. ІВАНОВ

ТАРАС ШЕВЧЕНКО –
ПОЕТ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВОБОДИ

З-поміж усіх великих поетів і візіонерів (англ. *Visional*, рум. *vizionar* = мрійник – *I.P.*), Тарас Шевченко, співець української національної свободи, є найближчим румунській душі. Бо румунська душа була тільки джерелом почуттів і сил, з якого напувались наші ідеї та прагнення свободи. Ми мали своїх революціонерів, революціонерів національної свободи і соціальної справедливості. Згадаймо в першу чергу Хорію, Клошку і Кришана – румунських селян-кріпаків, які боролися (підкр. автора – *I.P.*). Якби їхня революційна енергія була б не витратилась в дії, а була б прагнула виявитись у літературній експресії, то їхня поезія повністю була б точно такою ж, як і Шевченкова. Хронологічна різниця не відіграє жодної ролі у подібних прагненнях і їхніх екстериоризаціях. Згодом, революціонерами румунської національної свободи були Аврам Янку і Тудор Владіміреску. Якщо вони були б писали, то ними написане було б зодягнулося у таку ж літературну одягу поетичної творчості, як і Шевченкова. Більше того, навіть ідеал соціальної справедливості, якого знаходимо у боротьбі румунських революціонерів, повністю променіє у поезії Шевченка. Сповнену соціального змісту поезію Кошбука *Ми хочемо землі* можна було б приписати Шевченкові, якби вона була б написана українською мовою [близькість даної поезії румунського поета Джордже Кошбука і поезій Шевченка вперше відмітив К.Доброджану-Геря 1894 р. у своїй статті *Поети-громадяни* – *I.P.*]. Але український поет не діяв безпосередньо, а творив, і його моральна і душевна енергія, його талант борця за свободу і справедливість виявились тільки в літературній експресії, з якої склалася його поетична творчість.

Ці кілька порівняльних зауважень є абсолютно потрібні для зрозуміння поезії Шевченка, щоб ми могли б збагнути його революційний бунт. Своєю протестантською поставою Шевченко стоїть поряд усіх великих націоналістичних поетів і любителів свободи Росії і решти народів. Коли у викладі, що слідує, зустрічатимемо сповнені обурення пасажі з його творчості, то це ми пояснюватимемо важким становищем, в якому жили уярмлені народи, у першу чергу український народ, становище якого дуже

добре спізнав румунський народ до здобуття своєї національної свободи і здійснення сьогodнішньої Румунської унітарної Держави.

* * *

Творчість Шевченка як експресія національної свободи, чого прагнула його душа і творча геніальність, майже повністю перекладена у літературах великих народів. В 1872 р., коли було розпочато її переклад на французьку мову, у Паризькому журналі «*Revue critique*» відзначалося: «Тарас Шевченко вартує бути повністю перекладеним, щоб його знала європейська публіка». Пізніше, переклади з Шевченка у журналі «*Revue des deux mondes*» супроводжувались такими словами: «Тарас Шевченко є досить великим поетом, щоб його слава перейшла кордони своєї батьківщини і розповсюдилась би у всій Європі». Відомий датський критик Георг Брандес висловився про поетичну творчість Тараса Шевченка слідуочим остаточним оціненням: «У літературі про почуття і прагнення народу поезію Шевченка слід сприймати як величне й інтегральне їхнє вираження». В Англії 1911 р. появилсь в Лондоні том перекладів з Шевченка англійською мовою. Критика порівняла його з Байроном, Шекспіром, Гете, Торквато Тассо, Віргілієм. Не говорячи вже про слов'янські народи, які ще раніше ознайомилися з багатьма вдалими перекладами з творчості українського поета. Наскільки великим був вплив Шевченка на революційну літературу південних слов'ян, зокрема на болгарську літературу, коліскою якої в минулому столітті (XIX-му – *I.P.*) була наша Волощина, видно з вражаючої подібності, яка існує між революційними поезіями болгарських поетів і поезіями Шевченка. Поезія Любена Каравелова, наприклад, подібна, як дві каплі води, до поезій Шевченка стосовно ширості й інтенсивності національного почуття.

У нас Шевченко відомий дуже малому числу румунських інтелектуалів, безперечно, не з їхньої вини. Для нас XIX-е століття було втрачене як стосовно пізнання Шевченка, так і російських поетів, – того часу в нас були свої літературні і національні проблеми, що забрали час цілого століття для їхнього скорого

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

і повного вирішення. Так що наших інтелектуалів минулого століття (XIX-го – *I.P.*) не можна всерйоз обвинуватити у нехтуванні пізнанням Шевченка чи настільки ж важливого і привабливого Некрасова, і «*România literară*» протягом довшого часового періоду спробує надолужити цей недостаток, вивчаючи, поряд з іноземними літературами, і літературу сусіднього українського народу.

* * *

Біографія Шевченка виражається трьома словами: кріпацтво, страждання і мистецтво. Народився він 9 березня 1814 р. в селі Моринці Київської губернії, у сім'ї селян-кріпаків. У той час, під впливом французьких революційних ідей, принесених у Росію французькими біженцями, розпочалося велике селянське повстання, в якому брав участь і дід Шевченка. Змалку Тарас виріс у дусі розповідей, почутих від літнього селянина. Спогади тієї епохи поетично викристалізувалися у поемі Шевченка *Гайдамаки* – свого роду опришки з чистими руками і почуттям справедливості, якими були найвідоміші румунські опришки під час фанаріотів. Кілька автобіографічних віршів подають нам картину раннього дитинства Шевченка по скорій смерті батьків:

... матір добрую мою,
Ще молодую, у могилу
Нужда та праця положила.
Там батько, плачучи з дітьми
(А ми малі були і голі),
Не витерпів лихої долі,
Умер на панщині!.. А ми
Розлізлися межі людьми,
Мов мишенята. Я до школи —
Носити воду школярам.
Брати на панщину ходили,
Поки лоби їм поголили!
А сестри! сестри! Горе вам,
Мої голубки молодії,
Для кого в світі живеє?
Ви в наймах вирости чужії,
У наймах коси побілюють,
У наймах, сестри, й умрете!

За порвану сорочку і кусок чорного хліба він найнявся пасти свині. Пізніше став слугою дяка-п'яниці, якого, спіткавши одного дня п'яним, сильно побив. Став потім слугою у священика, який погано поводився з малим кріпаком. Ні цього не забув Шевченко, описавши його як деспота у своєму

Щоденнику, написаному у в'язниці. «Цей перший деспот, на якого я натрапив у своєму житті, вселив у мене на все життя глибоку відразу і презирство до будь-якого насильства однієї людини над іншою» (з рос.). Коли Шевченкові сповнилося 15 років, він вступив кріпаком у володіння землевласника Енгельгардта. «Мій поміщик,- пише Шевченко,- як зрусифікований німець приписав мені обов'язок мовчати і непорушно стояти в куті передпокою». Оскільки вже відтоді почав рисувати, ставши згодом талановитим і оціненим художником, Шевченко повинен був перетерпіти кару власника за свій нахил до мистецтва. В 1831 р. разом з поміщиком прибуває до Петербурга. Тут знайомиться з іншими молодими українцями, які радять йому продовжувати освоєння образотворчого мистецтва. Він відзначається цінними працями, викликаючи увагу художніх кіл. Починаючи друкувати поезії, невдовзі він звертає на себе увагу великого лірика-романтика Жуковського, який разом з художником Брюлловим збирають суму в 2.500 рублів – ціну його людської свободи. Таким чином, Шевченка визволено з рабського ярма. В 1838 р., тобто на 24-му році життя, Шевченко стає вільною людиною. Він починає студіювати живопис в Петербурзькій Академії мистецтв, знайомлячись з видатними літераторами імперської столиці. Кількома вправно виконаними художніми картинами він стає відомим у колах прогресивної інтелігенції. У Петербурзі знайомиться з великим Гоголем. Тапер він пише: «Настільки строга українська муза багато часу тікала від мене, але коли подув волі повернув моїм почуттям чистоту перших років дитинства, прожитих мною під убогою батьковою стріхою – від душі дякую йому – вона обняла мене і попестила». Але цим обняттям музи України Шевченко відкриває собі страшну дорогу засланських страждань, як і щастя, яке надає слава за те, що боровся і творив для нації, для Батьківщини, для своїх убогих і уярмлених братів... Коли слава почала дратувати офіційних патріотів і бенефіціантів пригноблюючого режиму, вони зневажливо «оцінили» Тараса як «мужицького поета». Однак цю зневагу він сприйняв холоднокровно, навпаки, вона навіть викликала в ньому ентузіазм: «Одні зводять наклепи, що я був би ентузіастом,- пише він,- тобто придуркуватим. Прости їм, Боже, бо навіть якщо я мужицький поет, то все ж поетом є, нічим іншим ні не хочу, ані не повинен бути».

(Продовження на 10 стор.)

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

ТАРАС ШЕВЧЕНКО – ПОЕТ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВОБОДИ

Нічим іншим не хотів бути, бо те, чого бажав він, була свобода його українського народу, коли у найкращому своєму віці зрозумів, що в його житті не має іншої мети, крім пробудження своїх однокровних «зі смертного сну, в який їх заглибили варвари-тирани», як цими словами намагався пізніше у нас пробудити своїх одногромадян поет румунської національної революції Андрей Мурешану. Ось картина у віршах Шевченка, яку можна вповні утотожити з румунською картиною наших рабських часів:

Меж горами старий Дніпро,
Неначе в молоці дитина,
Красується, кохується,
На всю Україну.
А понад ним зеленіють
Широкії села.
А у селах у веселіх
І люди веселі.
Воно б, може, так і стаклось,
Зкби не осталося
Сліду панського в Україні!

Люблячи своїх селян, відчуваючися їхнім братом і апостолом, незважаючи на всі ризики і небезпеки, пов'язані з його покликанням, Тарас Шевченко написав багато поем в народному стилі, оспівуючи ватажків селянських повстань, як Залізняка, Іван Підкова, Тарас Трясило, Гонта і Ярема, які погибли у боротьбі за добро селянського народу. Для нього національна свобода стала релігією, а свобода його батьківщини – певністю, в якій повинен був пересвідчитися так, як візнери звжди очікують події днів майбутнього:

Встане Україна.
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!..

Легко можна зрозуміти, що такі поетичні пориви не могли бути незаприміченими. У квітні 1847 р. Шевченка арештовано біля Києва, відправлено до Петербурга і ув'язнено. Вина його ускладнилась і тим фактом, що він увійшов у зв'язок з лівими революційними елементами, будучи членом таємного Кирило-Мефодіївського братства. Мимохідь говорячи, це братство радше було панслов'янським товариством, аніж організацією, яка б домагалася суто соціальних змін. Шевченка засуджено на заслання в Сибір

рядовим солдатом, за ним слід було наглядати, перешкоджати йому писати і рисувати, «щоб не появилися жодні його обурливі і образливі твори». Охрана пішки відправила його до Оренбурга, а звідти – до кріпості Раїм.

Через те, що поет не міг зріктися своїх «памфлетів», поліція направила його ще далі, до Новопетровського укріплення, де Шевченко залишився до кінця свого засланського строку – 2 серпня 1857 р. «Якби був я звіром, вдалішого покарання для мене не можна було придумати, як те, що мене заслано простим солдатом спеціально на мис Оренбурга. Це є причиною моїх незрозумілих страждань. І, попри все, мені заборонено писати і малювати. Забрали мені найбагатішу частину моєї убогої істоти!»,- пише Шевченко в своєму *Щоденнику*.

Наприкінці засланського періоду Шевченка в Росії появилися органи боротьби прогресивної демократії, керовані Герценом, Огарьовим й іншими. Визволений із заслання, він жадібно «поглинає» нову «ліберальну» літературу, сприйняту ним як революційну літературу. Тепер поет остаточно і ясно усвідомлює, що визволення своєї батьківщини не можна буде здійснити іншим способом, як тільки політичною революцією. Цим поглядом він наближається до революційного руху, в якому бере активну участь для його перемоги. У Петербурзі Шевченко знову вступає у напівсоціалістичне угруповання Чернишевського, Михайловського і ін., де зблизка знайомиться з видатним критиком-реалістом Добролюбовим.

Після багатьох переслідувань, втомлений даремністю своїх прагнень політичного і соціального визволення свого народу, Шевченко помирає 26 лютого 1961 р. у 47-му віці, залишаючи після себе ідеал свободи, літературною експресією якого є багата і невмируща його творчість. Твором Шевченка найбільшого значення є його *Кобзар*. Кобзарем же є сам Шевченко. Це дуже скромна метафора його визначення, бо в дійсності він був трембітою, громом, блискавкою. Його поеми *Тарасова ніч*, *Іван Підкова*, *Гайдамаки*, *Кавказ*, далі – дуже відомі у Росії його твори *Катерина*, *Давидові псалми*, *Музикант*, *Близнець*, *Царі*, деякі написані російською мовою, подають задовільну ідею про великий його літературний талант і шанобливість його прагнень. Максим Горький високо оцінював його. До речі, натура самого же російського великого прозаїка була ідентичною з

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

Шевченковою, з тією особливо примітною різницею, що він ясно і виразно прагнув соціальної революції у марксистському значенні. Не знаю, чи ми все-таки могли б повністю сприйняти думку Горького, виражену в його статті *Про російську інтелігенцію і національні справи*, що «Шевченко, як і Пушкін, це особи, в яких дух народу втілюється найкраще і найповніше». Очевидно, що «дух народу», отож і дух українського народу зовсім не є марксистським, хоча, однак, він є дуже далеким від духу дрібнобуржуазного. А дух Шевченка, на мою думку, витав понад потребами безпосередньо-матеріалістичнимиреальногожиття. Ідеал національної свободи знаходиться набагато вище від планів, в яких реалізуються теоретично і конкретно соціальні реформи.

Те, що сильно приваблює особистість Шевченка, це його любов до іноземної культури. Якщо б не любив був культуру інших народів, Шевченко був би нетолерантним і, таким чином, ненавидів би російську культуру, внаслідок чого вважав би її в руках «пануючого класу і царського режиму» способом тероризування і експлуатації уярмлених націй. Але для Шевченка одним була культура народу і чимось іншим дочасний політичний режим [факт, сповідуваний свого часу І.Франком – *І.Р.*]. Тому він дуже любив російську культуру і зумів освоїти її. Та навіть вніс свій вклад у її процвітання. Як людина, він прагнув дружби і любові російських письменників, які, у свою чергу, любили його щиро і віддано. Без ініціативи поета Жуковського, поважаного навіть в офіційних колах, Шевченко на все життя мав був остатися рабом. Він ненавидів деспотизм, який є перешкодою на шляху до народного прогресу. Він писав і по-російськи. Так, після виходу *Кобзаря* 1840 р. і героїчної поеми *Гайдамаки*, Шевченко пише російською мовою драму *Слепая красота* («красота» – у значенні гарної жінки), далі – *Никита Гайдай*, *Слепая*, новели *Художник*, *Музикант*, *Прогулка с удовольствием и без морали*. Його *Щоденник* написаний по-російськи, як і багато його поезій. Тургенєв любив Шевченка за його чесний характер, красу і простоту поетичного

російського стилю. Серед тих, хто боровся за його викуп з рабства, був і Тургенєв, увінчаний славою і громадянським престижем. Філософ Аксаков, що був і він поетом, оточував великою увагою і ласкавістю вічно переслідуваного українського поета, як колись, 1830 р., Пушкін по-дружньому любив польського націоналістичного поета Адама Міцкевича. Тісно співпрацюючи у журналі «Современник», керованому Тургенєвим, Шевченко примикає до угруповання, що довкола нього, в якому зустрічає Некрасова, Салтикова-Щердіна, Венедиктова, Майкова, Достоевського, Полонського, Пісемського, імена яких були славнозвісними в російській літературі періоду Миколи I.

Люблячи російську культуру, він відчував, що глибше любить свою власнубатьківщинуУкраїну. Будучи поетом своєї нації, він ненавидів як зрадників тих, що цуралися рідної культури. Для Шевченка не існує більш показового і більш ствердного культурного акту, як любов до Батьківщини, до народу-батька. Він сам же заявляє: «В ком нет любви к *стране родной*, те сердцем нищие калеки».

Тому-то погодімося і ми з його національним ідеалом – розквітання батьківщини за режиму політичної незалежності, етнічної цілісності, історичної еволюції у традиційному дусі і, щасливіші від нього, зрозуміймо його, коли він, склонивши голову на руки з болем у душі благає у долі цього добра для своєї батьківщині:

І день іде, і ніч іде,
І голову схопивши в руки,-
Питаєшся: чому не йде
Апостол правди і науки?..

Цього образу поета-селянина вистачає нам, щоб завжди бачити його в ідеалістичній сфері, в якій він безсмертним перебуває як художник, мрійник і патріот, пурифікований, наче ангел, багатьма важкими земними його стражданнями.

1939

**З румунської переклав
Іван Ребошак**

Тарас Шевченко. Слепа з дочкою.
Автоілюстрація до поеми «Слепая».
Папір, олівець, сепія. 1842 р.

«Вмиються, плачуть солов'ї...»

Іван КОВАЧ

КОЛИ УЖЕ КОГОСЬ НЕМАЄ: НЕМАЄ ВЖЕ ІВАНА НЕПОГОДИ...

Коли в 1983-му році у видавництві «Критеріон» вийшла зі «степелів» друку збірка Івана Непогоди «Інша крапля в морі», немовби корабель далекого плавання (бо, на жаль, чимало років минуло від першої збірки поета), вона заінтригувала тією ж скромністю і маломовністю людини, яка любила, горнулася до поетичного світу, неначе бажаючи чимось йому допомогти, з надією радісної зустрічі з читачем, в якому поет вбачав відповідність найближчого друга.

А воно так і було, бо поет Іван Непогода хвилюючими порухами душі не розчаровував читача, як і не гаявся за славою, а бажав чесно заслуговувати уваги, адже, хочби лише в «Іншій краплі...», як і у відбірній збірці «Ще одна крапля в морі», він говорив про своє, про себе голосом слова і думки поклоном рідній землі, часом і тополями, творчістю краси та шаблями часу, мріями-росами, стежками безконець і, нарешті, веснами кохання, – в бажанні доброти і піднесеності слова, мети, немеркнучості, структурності дороги, моралі...

В нездоланному прагненні жив І. Непогода, втілюючись в особу звичайного, нашого, того читача, якому пишемо, вмів цінувати увагу-повагу до себе та свого слова, його вантажів, нехитро і мудро втримувався на одноосібному, власному трапі творчих зусиль.

Творчим гарним кредо, що лежить в мотто до книжки словами Сергія Воскресенка, І. Непогода довіряє себе читачу чесно, відповідально: «Служить народу/ – перше діло!/ Тож треба/ Так життя прожить,/ Щоб нам його/ Не закортіло/ На старості переробить».

Покійний поет завжди пов'язував свою долю з життям у райдужному колі почуттів: «Поводили дороги,/ Куди захотів.../ Та я знову/ Вернувся/ До хати батьків,/ Бо найкраща/ У світі,/ Здається мені,/ Це лише Буковинська/ Півкуля землі».

Не багатослівний, не різноголосий, Іван Непогода не пропускав нагоди помилуватися власним своїм нестерпним темпераментом, нестриманою тирадою (в кращому розумінні слова) любові до рідної буковинської землі – негостинської.

Вимогливий до себе, Іван Непогода повсякчас вибудовував себе нераз, і по десять років, щоб видати нову книжку, адже потрясався він від того страху, що

скаже про нього «можливий» читач щодо поезії не мудрагельської, а ясної, як день, в діагнозі переживань за кожне слово, незалежно від того, яке воно, якої теми стосується. І крапка, і кома – його. І сум, і радість – його.

У вірші до матері І. Непогода перераховує усе те, що родинне і чисте, яке здатні дітям дати лише руки тієї, яка «від заграва, аж до пізньої ночі, на нас заробляла, й на купку дрівець, щоб прогнати лютощі зим».

Страшувато було уявляти собі І. Непогоді якусь-там комфортабельність творення вірша. Він любив муки творіння як поетичну практику, своєрідний порядок та дисципліну, «здоровенне» слово, без усамітненості та відчуженості скептиків (чи недругів?) і без врятовуючої, так званого другом, «забезпеченості» слави.

Відвертість слова у Непогоди – доброзичлива, іноді дзвінка, та отчайдушна, як у людини загальної кондиції, яка цікавиться не так собою, як, припустім, навіть і здоров'ям планети. Тяжіння до описовості, до буденності та... звичайності, до імунітету супроти дрібних висновків – це переказ заради сміливого навантаження в небагатьох віршах, художня палітра яких традиційна, та все ж неодноманітна, а інтонаційна.

Славимо поета Івана Непогиду хочби лише по смертно, коли цього не робили за його життя.

Радісний настрій, життєдайний поетичний труд (всілякий), терпкі болі творіння, лаконічно-баладна уява Івана Непогоди – у зримих малюнках поезії, яку слід шанувати.

Іноді скритий, спритний, та тривкий, Іван Непогода бажав допомогти багатьом. Багатьом допоміг. Бо неодні з його колег стали (завдяки йому) членами Літературного фонду Спілки письменників Румунії, а згодом і членами СП Румунії. Завдяки його амбітності.

Шкода, що СУР, генеральним секретарем якого певний час Іван Непогода був (навіть немає значення, в яких умовах та згодах), жодним чином не відзначив його пам'ять. Хочби лише однісіньким словечком. Ще не пізно такому!

Хай буде покійному поету Іванові Непогоді земля легкою! Хай буде він, хрещений, прощений у всьому!

«Вмиються, плачуть солов'ї...»

Іван НЕПОГОДА

РІДНА ЗЕМЛЕ

Вранці й мозок мій світліє,
Й крок сміливіший під небом,
Як подумаю, що мрії
Ллються, ллються лиш до тебе,

Бо милішої немає,
Хоч би скільки їх не мати...
В тобі –
Й дід мій спочиває,
Спочиває
Його мати...

Хто тебе любить не встані, –
Тому всього,
всього
мало.
Хоч на роздоріжжі стане, –
В нього все,
усе
пропало...

МІЙ НАРОДЕ, ВСЕ ЖИТТЯ ТОБІ МОЄ!

Поки розум мій
ще вміє працювати,
Поки кров у жилах
так запекло б'є,
Поки голос стали

вмію слову дати, –
Мій народе,
все життя тобі моє!

Поки жевріє ще
світлице лампади,
Що наживу
скупо так мені дає,
Поки й зрадянство
громлю я без пощади, –
Мій народе,
все життя тобі моє!

Поки дух,
що сильно держить мене
в строю,
В серці моєму
він тричі ще живе
Й кличе,
щоб дружили
вірно між собою, –
Мій народе,
все життя тобі моє!

Поки я,
селянський син,
ще вільно дишу,
Поки сонце
ще й для мене устає, –
Віддаю
усе тобі –
і власну тишу,
Мій народе,
й все життя тобі моє!

ЛИШЕ КРИХІТКА – Й ТО БАГАТО

На престол безсмертя –
Ніколи мені...
Й мертвим у живих,
Щоб зводить п'єдестали...
Лиш бджолиним летом
Сію промені,
Щоб із початку
Хоч початком стали.

РІВНОВАГА

Вразі,
що я б не умер,
То у цілому Всесвіті
Сталася б раз назавжди
катастрофа.

А тому,
що існує
і смерть,
То й колеса життя –
вже такі
досконалі,

Що терези –
лиш на горизонталі.

БОЖЕ

(Невисланий лист до Тебе)

Як чорт колись візьме й мене
Й зустрінемось у водах Стікса,
Прийдеться мені
Утопити Тебе,
Якщо Ти справді існував,
Чи, може, існуєш і тепер...
Хоча б за горе матерів,
Що не бачили синів;
Хоча б за плач прегарних дів,
Яким Ти мрії розвітрив;
Хоча б за стогін покоління,
На яких наводиш й нині тінь;
Хоча б за розум предурних,
Яким латаєш стільки пих;
Хоча б за дурість розумаків,
Яким натхнув Ти стільки смаків...
За все,

За все Тебе втопив би раз
у водах

Стікса, –
Лиш поможи мені
вже раз умерти...

Іван КІДЕЩУК

ІВАН МИКОЛАЙЧУК: «МАГІЯ ЛЮБОВІ» або ДОЛЯ «БІЛОГО ПТАХА» МІЖНАРОДНОГО КІНО

*Ой був собі такий Іван,
Іван-сміхованець,
А як собі засвістав,
То йшли птахи в танець!*

*(«Небилиці про Івана...»,
сценарій фільму І. Миколайчука)*

Надзвичайною людиною, казковою, був Іван Миколайчук, оповитий красою Божої любові фізично й душевно і, будучи обдарованим актором, режисером і сценаристом, він умів зразково віддати людям, спершу українцям, а потім всім любителям світового кіно, свій БОЖИЙ ДАР – МАГІЮ ЛЮБОВІ до новітнього мистецтва екрану, йдучи слідами велетнів кіно України, Росії, Італії, Франції тощо, не тільки сюжетами про славу історію українського козацтва та гірке життя свого обездоленого народу, але й красою українських традицій та звичаїв, зокрема гуцульського населення, за творами великих українських класиків та відомих сучасних творців від Тараса Шевченка, Михайла Коцюбинського, Івана Франка чи Лесі Українки до Івана Драча, Дмитра Павличка та Василя Земляка і ін., щоб разом з ними оновити українське кіно новітнім мистецтвом ХХ-го століття.

Іван Миколайчук народився 15 червня 1941 р. в гуцульській сім'ї села Чорторія Вашківського району Чернівецької області. Навчався у Чернівецькому музичному училищі та в Музично-драматичному театрі імені О. Кобилянської, де й працював короткий час, а потім між 1961-1965 роках навчався в Київському інституті театральності мистецтва імені Карпенка Карого, де був учнем відомого режисера Віктора Івченка. Після закінчення театральних студій з 1965 року працює актором кіностудії імені Довженка, це щасливий рік для молодого Івана Миколайчука, у вересні цього року відбулася презентація фільму «Тіні забутих предків» славного режисера Сергія Параджанова, за добре відомим однойменним шедевром класика Михайла Коцюбинського. У цьому фільмі Іван Миколайчук

знявся в головній ролі Івана Палійчука.

Автор «Короткого життєпису» незабутнього чернівецького актора Сергій Тримбач називає цю кінокартину «етапним твором, що відкрив нові можливості кінопоетики, нові резерви взаємодії кіно та народної етики й естетики», «протистоянням в догматичі соцреалізму», в якому Іван Миколайчук «став символом особистісного мистецького пошуку, індивідуального стилю і почерку». («Магія любові» І. Миколайчук, Київ, 2011, с. 9) Щасливий актор, що почав ще за студентських років зніматися у фільмі «Сон» Володимира Денисенка в ролі Тараса Шевченка. Після загального визнання і великого успіху уже від самого деб'юту він зніматиметься майже рік за роком у фільмах «Гадюка» (1966 р.), «Бур'ян» (1967 р.), «Камінний хрест» (1968 р.), «Анничка» (1969 р.), «Комісари» (1970 р.), «Білий птах з чорною ознакою» (1971 р.), «Захар Беркут» (1972 р.), «Пропала грамота» (1972 р.), «Повість про жінку» (1975 р.), «Тривожний місяць вересень» (1977 р.), «Спокута чужих гріхів» (1979 р.), «Лісова пісня. Мавка» (1982 р.), «Повернення Баттерфляй» (1983 р.), «Легенда про княгиню Ольгу» (1983 р.), а між ними з'являються його режисерські праці «Вавилон ХХ» (1979 р.) і «Така пізня, така тепла осінь» (1981 р.). Залишились недоробленими проекти фільмів «Украдене щастя» та «Жменяки» (1986 р.) і навіть диво-фільм «Тисячу снопів вітру», бо видатний актор, сценарист і режисер тяжко захворів, певне, з присудженої йому долі, але й через об'єктивні соціальні причини, бо в «останні 15 років життя йому не давали себе творчо реалізувати. Це було новітнє кріпацтво, яке намагалося загнати митців у тісні ідеологічні схеми. Й через ці заборони й цькування він так рано пішов від нас» (Лариса Кадочникова: «Він був земною і водночас неземною людиною»). 3 серпня 1987 року помер у Києві всіма улюблений Іван Миколайчук. Його дружина Марія Євгенівна, актриса та співачка, яка так високо цінувала неповторні успіхи свого коханого

чоловіка, назвавши свій фотоальбом про всесвітню постать відомого українського актора, сценариста й режисера «Магією любові», та подарувала його на добру згадку всім цінителям українського і світового кіно: «І дуже хотілося б, аби про цю творчість, про любов до життя, до України світ дізнався якомога більше(...). Так, він давно належить не лише мені. І не лише минулому, а й сьогодні та майбутньому – людям, які є молодими сьогодні. Дуже, дуже в це віриться» (Переднє звертання «Із любов'ю в очі», Марія Миколайчук, с. 7).

Так у 2011 році в Києві побачила світло друку книга-документ у вигляді фотоальбому «ІВАН МИКОЛАЙЧУК: МАГІЯ ЛЮБОВІ» (вид-во «ТОВ Плам груп» і ТОВ «Експрес Поліграф»). Отже, незабутню постать великого цінителя і творця кіно відкриває не тільки його дружина Марія Євгенівна сімейними фотографіями та спогадами, але й спогадами його нерозлучних друзів, колег і співпрацівників та навіть свідченнями самого-таки Івана, його цінними думками і промовистою творчістю.

Наше мотто із сценарію І. Миколайчука «Небилиці про Івана, знайдені в мальованій скрині з написами» свідчить, що Миколайчук ще при житті снував собі веселими пародіями казкові, чарівні легенди про його незвичайних персонажів екрану, яких ніби-то тільки він міг легко одухотворити як народний смільчак:

*Мав на печі ставочок,
Носив воду саком,
Ловив рибу граблями,
Стріляв мухи маком. (Там же, с.3)*

За словами шановної його дружини Марії, яка ніколи не забуде гарячої любові його очей, єдиних у світі, він сів любов своїм ближнім при кожній зустрічі позіром та усмішкою, серцем і душею та своєю невмирущою творчістю – кіном, яке він любив понад все, знаючи, що тільки так служитиме людям своєю любов'ю до мистецтва і тільки так може зображати правду.

Красою і надзвичайним талантом Івана була зачарована Лариса Кадочникова, народна артистка України, що успішно зіграла ролі Марічки («Тіні забутих предків», 1965 р.), Дани («Білий птах з чорними ознаками», 1971 р.), Бояна («Всупереч усьому», 1973 р.) тощо, піднімаючись на небозвід світового кіномистецтва разом із славою «білого птаха – лелеки» українського кіноекрану, тобто приреченої Богом людини, обманутої, на жаль, історією. Актриса зізнається, що Іван був «людиною

фантастичної краси» та «унікальний актор», який поєднував у собі «народність і царську кров, наймудрішого філософа, земну і водночас неземну людину». Лариса Кадочникова також пригадує, що на Міжнародному фестивалі в Аргентині Іван «своєю красою гуцульською» скоро став центром уваги всіх. Я навіть не можу пояснити, що таке було в ньому (...), але ця його постать, зріст, голова, його очі... Всі упали за ним...» (Там же, с. 47).

Ось такою чарівною і незрівнянною людиною був Іван Миколайчук від його деб'юту до кінця свого короткого життя. Звертаючись до студентських років і деб'юту у фільмі Сергія Параджанова «Тіні забутих предків», оператор Юрій Ільченко писав «Перед камерою стояв не початківець, а довершений професіонал» (Там же, *Про Івана*, с. 45) і той же оператор відзначає: «В ХХ-му столітті найбільша втрата України – це передчасна смерть Івана Миколайчука» (Там же, с. 45).

Книжка-альбом представляє незабутню особистість українського кіно в трьох іпостасях: 1. Життєпис – портрет та автопортрет; 2. Зіграні ролі в незабутніх фільмах; 3. Власні фільми і проекти. Так С. Тримбач в «Короткім життєписі» підкреслює, що І. Миколайчук між 60-80-ми роками став «найяскравішим символом національного кіномистецтва», бо з Миколайчуком розквітає «українське поетичне кіно», яке починає від джерел народної культури, багатіючи течіями Тараса Шевченка, Миколи Гоголя, Олександра Довженка та Івана Кавалерідзе (с. 9).

(Продовження на 16 стор.)

ІВАН МИКОЛАЙЧУК: «МАГІЯ ЛЮБОВІ» або ДОЛЯ «БІЛОГО ПТАХА» МІЖНАРОДНОГО КІНО (Продовження з 15 стор.)

Треба уточнити, що Іван Миколайчук був учнем відомого режисера Віктора Івченка у Київському інституті театального мистецтва і почав відмінно ще студентом з ролей Тараса Шевченка у фільмі «Сон» (1964) та Івана Палійчука в «Тінях забутих предків» (1965), а в наступних фільмах між 1966-1972 та 1972-1983 роками співпрацював з видатними режисерами, сценаристами, операторами та акторами, яким завдячується у великій мірі його професійне й душевне зростання. Завдяки наполегливій праці та мистецькій долі він завжди був у зеніті кіноакторської слави.

Юрій Іллєнко, режисер, оператор, сценарист, народний артист України у своїм «Уявним інтерв'ю» підкреслює особливу скромність незрівнянного актора, який часто виступав перед аудиторією, але не говорив «про себе ніколи жодного слова, тільки про роботу», тому що актора треба впізнати тільки на екрані. (Там же, с. 11). Цікаві і переконання самого Івана Миколайчука. З його статті «Актор: проблеми і турботи» дізнаємось, що актор «заклав підвалини тієї святині, яку ми зовемо театром», він «склав першу пісню на скрипці», тобто він – скрипка і композитор, що «імітує» все, він – «перший будівничий мистецької споруди», і тому він «став першим драматургом... і першим режисером». Сьогодні актору доводиться «бути співавтором режисера, драматурга, оператора, композитора, художника. А вірніше він хоче бути автором ролі. Автором образу живої людини (...) Але хотіти мало. Треба вміти». Чи повірите, – пише Іван Миколайчук, – що акторська проблема «починається не з кіностудії, а значно раніше із сім'ї, ясел, школи. І вже потім закінчується (чи починається?) біля дверей кіно- і театральних вузів». Щодо турбот, зрозуміло, їх безліч і тривають ціле життя. Така вимогливість залишає нас без коментарів! І це – не все. Актору треба бути добрим, людяним, талановитим і, певне, натхненним. І це – не все. Доля актора, вкінці-кінців, залежить від глядачів, бо це «люди, котрі виростили нас, митців, і котрим ми повинні служити вірою і правдою», люди, яким улюблений актор висловлює пошану з відкритою щирістю: «я низько Вам вклоняюсь», ви допомагаєте «мені жити й працювати» (Там же, с. 21-29). Недаремно ще 21-річний Іван Миколайчук вважав свою професію «владикою» мистецького

світу, а себе любив тільки тоді, коли «творив добро» (з «Автопортрету 21-річного І Миколайчука», Магія любові, с. 33).

Згадаймо хоч кількох із славних співпрацівників І. Миколайчука, яким завдячується його місце яскравої зірки на світовому кінонебозводі. Хто розпочав акторську місію під світлом Віктора Івченка та Сергія Параджанова, той і продовжував працювати далі з корефеями українського кіно: «Гадюка», 1966 р., режисер В. Івченко – роль Валька Брикїна, фільм «Бур'ян», 1967 р., Анатолія Буковського – роль Давида Мотузки, фільм «Камінний хрест», 1968 р., Леоніда Осика – роль Миколи, кінострічка «Комісари», 1970 р., режисер М. Мащенко – роль Громова, у фільмі «Анничка», 1969 р., сценаристи Борис Загорулько та В. Івченко, режисер Борис Івченко – роль Романа, фільм «Пропала грамота» 1972 р., сценарист І. Драч, режисер Б. Івченко – в ролі козака Василя, фільм «Захар Беркут», 1972 р. сценарист Дм. Павличко, режисер Леонід Осика – в ролях: Захар Беркут – В. Симчич, Максим Беркут – І. Гаврилук та Любомир Беркут – І. Миколайчук; і список можна продовжувати, але зупинимось на його власному фільмі «Вавілон ХХ» за романом В. Земляка «Лебедина зоря», сценаристи В. Земляк та І. Миколайчук, режисер – І. Миколайчук, оператор-постановник Ю. Гармаш, в ролі сільського філософа Фабіана – Іван Миколайчук. В цьому фільмі він доказав справді свою велич, хоч багато сцен було зрізано цензурою, як це ставалось у кожному фільмі, і пішли в небуття, пише Ю. Гармаш (див. «Відчуваю ностальгію за „Вавілоном ХХ“», с. 125), який найбільш жаліє за нездійсненим проектом «Тисячу снопів вітру», що мав бути аналогом «Амаркорду» Ф. Фелліні, тільки не судилось великому кіноактору жити й творити.

Сьогодні Іванові Миколайчуку було б 73 роки і, якби не шевченківська доля, він, певне, мав подарувати світові багато шедеврів, стати новим українським Фелліні, він міг би зараз у вільнім світі співпрацювати з європейськими та американськими кіностудіями, міг би... тільки не судилось.

Хай увічнюється пам'ять великого і славного кіноактора, сценариста і режисера та людини Івана Миколайчука, що зіграв незабутні ролі і створив на Україні поетичне кіно, найкраще дзеркало української поетичної пречистої душі, щоб «жити» навіки посмертною славою.

Вельмишановна пані Ірино Мойсей, головний редактор журналу «Наш голос»!

У львівській газеті «Успенська Вежа», яка видається старанням Ставропогійного Братства Св. Ап. Андрія Первозваного, яка щомісяця доходить до нашої організації завдяки сприянню давнього друга Юрія Федіва, у номері із місяця липня я знайшла дуже цікаву статтю, присвячену гетьману І. Мазепі. Дуже багато чого було вже виявлено і надруковано про цю центральну постать в українській історії і наша організація СУР причетна була до видавання численних статей і навіть книг на тему життя і діяльності гетьмана Мазепи.

Але про літературно-музичне обдарування Івана Мазепи, про якого писала пані Оксана Захарчук у згаданому часописі, я до сих пір ще не читала і, мабуть, мало хто знає. Оскільки цього року виповнюється 375 років від народження і 305 років від смерті славного гетьмана, річницям яким присвячується і ця стаття, пропоную її надрукувати на сторінках «Нашого голосу».

Ми, українці Румунії, маємо один важливий привід пишатися, бо у нашій країні, в травні 2004 року, був зведений перший пам'ятник-погруддя гетьмана Мазепи за кордоном України (сприянням Посольства України в Румунії і коштами Міністерства культури Румунії), а саме у місті Галаці, маючи на увазі, що тут він був похований 1709-го року. В той же час українці Румунії зобов'язані також належно готуватись, щоб відзначити обидві річниці (хочай і не круглі дати), але багато з наших українських діячів ще ні не бачили пам'ятника, право на встановлення якого, у свій час, ми нелегко здобули. То ж маємо готуватись, щоб поклонитися пам'яті гетьмана Мазепи біля погруддя у Галаці і підкінець цього року організувати там культурні дії.

З пошаною,
заступник голови СУР-у Ярослава Колотило

Оксана ЗАХАРЧУК

ЛІТЕРАТУРНО-МУЗИЧНЕ ОБДАРУВАННЯ ІВАНА МАЗЕПИ

**А за віру хоч умрете
І вольностей бороніте!
Нехай вічна буде слава,
Же през шаблю маєм права!
І. Мазепа «Дума»**

який називають мазепинським або козацьким бароко. Та, на жаль, залишаються маловідомими ще такі грані таланту нашого гетьмана, як поетичний дар і музичний хист.

Як високоосвічена людина, Мазепа просто не міг не писати віршів. Цьому навчали у всіх братських школах та в Києво-Могилянській колегії, яку він закінчив. До речі, вже за гетьманування Мазепи колегію було перейменовано в Академію. Слід зазначити, що приміщення для Києво-Могилянської Академії було збудоване на кошти Мазепи. За високим рівнем освіти наша академія не поступалася найкращим західноєвропейським університетам.

До нашого часу дійшли чотири вірші та 12 листів гетьмана до Мотрі Кочубеївни. Незважаючи на те, що кількісно літературна творчість Мазепи є невеликою, її роль в українському письменстві дуже вагома. Його твори наснажені палким патріотичним почуттям, усвідомленням своєї національної гідності, бажанням здобути волю для рідного українського народу, тобто любов'ю до України. Майстерно написані поетичні твори Мазепи з глибоким релігійно-філософським, патріотичним і морально-етичним змістом свідчать про непересічний літературний талант їх автора.

(Продовження на 18 стор.)

В історії кожного народу є особистості, які відіграють визначальну роль в його політичному та духовному розвитку. Такою центральною постаттю в українській історії є гетьман Іван Мазепа – мудрий, досвідчений, тонкий політик, який зумів об'єднати обидві частини Наддніпрянської України – Лівобережну з Правобережню. Його стратегічне мислення, сміливість і рішучість в діях поєднувалися з глибокими знаннями військової справи. Він вдосконалював свою освіту в Італії, Нідерландах, Німеччині, Франції і вільно володів латинською, італійською, німецькою, французькою, польською, російською і татарською мовами. Ставши найосвіченішою і найбагатшою людиною у Європі, Мазепа жертвує значну частину своїх особистих прибутків на розвиток культурно-освітніх установ. Він заснував багато шкіл, друкарень, розбудував Києво-Могилянську академію. Як ревний покровитель православ'я, на свої кошти по всій Гетьманщині спорудив ряд церков у пишному стилі,

ЛІТЕРАТУРНО-МУЗИЧНЕ ОБДАРУВАННЯ ІВАНА МАЗЕПИ

(Продовження з 17 стор.)

Одним з найбільш поширених творів Мазепи є його пісня «Ой, горе тій чайці», до якої він сам створив мелодію. В процесі понад трьохсотлітнього побутування пісня зазнала різних текстових та музичних змін. В таких багатоманітних варіантах (як одно-, так і багатоголосних) вона глибоко вкоренилася в свідомості українців і стала народною. І це не дивно, бо в цій пісні звучить болючий відгомін тогочасних подій. В образі чайки змальовано Україну, під образами часняток – український народ, а під чумаками слід розуміти різних загарбників – татар, ляхів, москалів. З давніх-давен кигиче чайкою Україна, бо судилась їй доля будувати гніздо на перехресті шляхів із варяг у греки, із Азії до Європи, а по тих шляхах прийдуть жінці жати жито (в іншому варіанті пісні - чумаки), тобто діток забирати. Просить-благає чаєчка не чіпати малих дітей, бо вона ж таки їм мати. А поки що б'є вона крилами у розпачі, не знаючи, що ж робити, де сховати від наруги дітей.

Розкриваючи концепцію історичної долі України, автор поетичними засобами передає горе матері, коли доводиться знову чекати жіноцтво-чужинців, які заберуть найдорожче. Глибокий зміст поезії є і тепер актуальний. Коли ж уроки історії нас нічому не навчають, то лишатиметься та чаєчка і надалі при битій дорозі з малими дітьми (образ- алегорія стосовно беззахисного географічного становища України).

В «Історії Русів» Григорія Полетики читаємо: «... і з пісень зкомпонованих од гетьмана з алегоричними висловами, а паче з пісні, званої «Чайка», що означає страдницьку і гноблену Малоросію». Слід зазначити, що уособлення України в образі чайки часто зустрічається в патріотичних козацьких піснях. Цей образ був традиційним для козаччини, навіть козацькі човни називалися чайками.

Мелодія пісні «Ой, горе тій чайці» споріднена з мелодико-інтонаційними зворотами українських народних пісень. Поетичній експресії пісні допомагає надзвичайна мелодійність вірша, джерелом якої є український пісенний фольклор. Вона стала дуже відомою. В середині 19 ст. її аранжував Олександр Аляб'єв. Її мелодію використав Модест Мусоргський у своєму романсі «На Дніпрі». Особливої популярності пісня набула в обробці Миколи Леонтовича і Якова Степового. Її зворушлива мелодія припала до душі українських письменників Богдана Лепкого, Дніпрові Чайки та інших.

Твір Мазепи «Псалма» («Бідна моя головонька»)

має глибокий духовний зміст. Головною ідеєю твору є духовна настанова – у всьому покладатися на Господа: «... на Ісуса уповаю!», на Його допомогу і захист у всіх життєвих труднощах і негараздах. Мазепа пише, що «Тепер правда лежить вдолі, а неправда – в доброй волі; Тепер любови ність і мало, бо на світі все зле стало». Оскільки «... біда всюди, ненавидеть злії люди», а скрізь «єдин другого витає, а на славі забиває...», знеславлює, внаслідок чого немає в світі «ні радості, ні впокою, тільки смуток із бідом». Метафорично це стосується передусім України. Вихід із такого становища Мазепа бачить у зверненні до Господа та віддання себе на Божу Волю: «Боже, дай нам любов мити, а ім'я Твоє хвалити». «Псалма» довго була на устах мандрівних лірників, які виконували її на базарах та під церквами. Вона є високомистецьким зразком релігійної лірики в українській поезії кінця 17 – початку 18 ст.

До літературної творчості Мазепи зараховують його листи до Мотрі Кочубеївни. Вони відносяться до того часу, коли гетьманові було 63- 65 років, а Мотрі всього 17. В них розкривається щира поетична душа гетьмана: «... коли мене любиш, не забувай же, коли не любиш, не споминай же! Спомни свої слова, же любить обіцяла, нащось мені й рученьку дала...» Ці вислови можна помітити в усній народній творчості, а саме в українських піснях. А окремі фрази і словосполучення Мазепи стали поширюватися в народній мові. Мазепині листи до Мотрі – це важливі пам'ятки тогочасної української мови, вислови найщиріших людських почуттів.

Поетичний твір Мазепи «Дума» (1698) є документом великої історичної ваги, оскільки в ньому у поетичній формі передано ставлення гетьмана до ситуації, що склалася в Україні, а також тут подано програму-заклик до боротьби за свободу українського народу. Українські землі були поділені між трьома сусідніми державами – Туреччиною, Польщею і Росією. Брак національної єдності ставив під загрозу цілу національно-політичну програму гетьмана. В «Думі» йде мова про міжусобну боротьбу за гетьманську булаву, що сильно ослабила Україну, доводячи її майже до загибелі. Мазепа висловлює жаль з приводу того, що «не в один гуж всі тягнуть» і через те українці «самі себе звоювали». Автор закликає «в купі лихо одбивати», припинити отаманство та об'єднатися під одну хоругву:

Озмітиса всі за руки,
Не допустіть горької муки

Матці свої болі терпіти.
Нуте врагов, нуте бити!
Сили нам набувайте,
Острих шабель добувайте.

В кінці «Думи» зосереджена її кульмінація, в якій звучить бойовий заклик до боротьби за свободу України:

А за віру хоч умріте
І вольностей бороніте!
Нехай вічна буде слава,
Же през шаблю маєм права!

Під згаданими вольностями та правами мається на увазі державна самостійність України. Це, власне, ті пророчі слова Івана Мазепи, які на повну силу зазвучали в поезії Тараса Шевченка: «Борітеся – поборете, // Вам Бог помагає. // За вас правда, за вас слава // І воля святая!».

Отже, славнозвісна «Дума» Мазепи становить не тільки визначний літературний твір, а й важливу пам'ятку української національно-політичної думки кінця 17 – початку 18 ст. Тут правдиво відтворено тогочасні історичні події в Україні. «Дума» стала підсумком політичної філософії Мазепи. Вона пояснює подальші дії гетьмана.

Цікаво відзначити, що в 2004 р. доктор історичних наук із Санкт-Петербургу Т. Таїрова-Яковлева виявила в архіві Інституту історії Російської академії наук документи так званого «Батуринського архіву», до якого входила частина архіву Мазепи. В історіографії вважалося, що весь архів Мазепи був знищений, але насправді О. Меншиков встиг його вивезти. Серед архівних матеріалів було знайдено два зразки віршованої поезії (надруковані у 2007 р. у збірнику документів «Батуринського архіву» за 1687 – 1705 рр.).

Перший з них має назву «Старик с телом беседует» з приміткою, що оригінал написаний рукою Мазепи і датований груднем 1704 р., тобто часом, коли Мазепа переживав складні особисті взаємини з Мотрею Кочубей. Це твір високоморальних роздумів і переживань стосовно співвідношення в житті людини віку і бажань тіла.

Другий оригінальний зразок поезії тих часів називається «Глас в бездну низверженной вольности польской». Авторство і дата його написання остаточно не встановлені. Можливо, автором поезії теж є Мазепа – це вирішать філологи. Але, без сумніву, поезія захоплює цікавим змістом та продуманою формою.

Хоча поетична спадщина Івана Мазепи є кількісно невеликою, але в ній відчувається гострота

й аналітичність мислення, майстерність втілення змісту, чудовий поетичний дар вродженого філософа, політика, глибоко духовної людини з високоморальними якостями.

Слід зазначити, що Мазепа сприяв також розвитку музичного мистецтва.

Він видав універсал, згідно з яким Київський музичний цех перейшов у підпорядкування магістрату. Статут цеху було прийнято у 1708 році. На основі цього цеху було створено оркестр, до складу якого входило 16 музикантів. До слова, Мазепа сам добре грав на бандурі і був добрим співаком, мав голос приємного тембру. В гетьманській резиденції в Батурині він тримав свою капелу. Навіть під час поїздки до Москви 1689 року брав із собою 10 сурмачів і 5 музикантів з власної капели.

Феноменальна постать Івана Мазепи надихала письменників (Ф. Вольтер, Дж. Байрон, В. Гюго, Ю. Словацький, О. Пушкін, Б. Лепкий, Г. Хоткевич, Л. Старицька-Черняхівська, В. Сосюра), композиторів (Ф. Ліст, П. Чайковський, П. Сокальський, Р. Придаткевич, В. Степурко), художників та скульпторів (О. Верне, Т. Шевченко, І. Рєпін, О. Архипенко та ін.). Але не тільки професійних митців приваблювала багатогранна, цілеспрямована, відважна, творча, цілісна натура гетьмана Мазепи. Український народ створив низку пісень про нього. Це, зокрема, «Про Палія і Мазепу», «Пісня про Мазепу», а також декілька дум – «Палій під Полтавою», «Мазепа», «Смерть Мазепи».

Літературно-музична спадщина Івана Мазепи дає можливість проникнути і глибше познайомитись з багатим внутрішнім світом гетьмана, унікальною неординарною особистістю, полум'яним патріотом, який поклав своє життя на вівтар боротьби за єдність, незалежність та свободу рідної України.

ЛИСТ ВІКТОРА БАРАНОВА З «ВІЧНОСТІ»

30 липня після тривалої важкої хвороби пішов з життя голова Національної спілки письменників України Віктор Баранов. Йому було 63 роки. З 1983 року В. Баранов працював секретарем спілки, а 19 листопада 2011 року був обраний головою. В. Баранов також був головним редактором літературного журналу «Київ» та віце-президентом Товариства «Україна-Румунія», лавреатом ряду мистецьких нагород. В. Баранов – автор багатьох поетичних збірок, прозових творів, літературних пародій, численних перекладів, літературно-критичних, публіцистичних та мистецтвознавчих публікацій.

Інші листи – від друзів, рідних, знайомих загубилися, а цей пролежав у моєму «архіві» двадцять років. Іноді, перечитуючи його, кортіло надрукувати, як документ про прихильність київського письменника до нас, українських письменників Румунії, та все відкладав «на завтра», можливо тому, що в листі Віктор Баранов аж надто похвально озивається про мій перший роман («Не вір крику нічного птаха»), та найбільше, мабуть, тому, що все сподівався на нову зустріч.

Та між часом Віктор Баранов пішов «угору» – його було обрано секретарем, а потім головою Національної спілки письменників України, і мені здавалося, що друкування його листа до мене може розглядатися як жест нескромний.

І аж тепер, коли Віктора Баранова не стало, його лист став для мене листом з «вічності», і я подаю його до «Нашого голосу», як документ, як згадку про того, котрий під час наших двох коротких зустрічей у Бухаресті став мені задушевним другом.

Та ніяк не пригадаю, де саме ми з Віктором познайомилися. До нового прочитання листа я був певний, що ми познайомилися у Києві 1990 року, коли я був у столиці України двічі: уперше в лютому на запрошення незабутнього Миколи Чищевго разом з Миколою Корсюком, а вдруге у серпні на «Золотому гомоні», світовому фестивалі української поезії, разом з Миколою Корсюком, Корнелієм Іродом та Сільвією Забарченко.

Та, виявляється, ми познайомились у Бухаресті, чи то коли Віктор Баранов прибув на з'їзд СУРу, чи тоді, коли він приїхав на літні курси румунської мови до Сінаї, як це випливає з листа («шкодую, що не був знайомий з тобою раніше»).

Ми відразу заприятельнилися, провели, здається, дві ночі в розмові у моїй квартирі, розмовляючи про все на світі – від наших творчих задумів, української літератури

до майбутнього України, яка відновила свою державну незалежність, про наші намагання відродити українське шкільництво в Румунії силами СУРу.

Однак ті дві зустрічі в Бухаресті були останніми. Віктор чекав на мене у Києві, куди я мав прибути на з'їзд журналістів, а я пропонував проведу СУРу знову запросити його до Бухаресту. З якихось причин на з'їзд журналістів я не поїхав, а Віктор Баранов не одержав від СУРу запрошення.

Так проминуло двадцять літ, і тільки цей лист залишається свідком нашої дружби.

Хай буде тобі легкий спочинок, незабутній друже!

Михайло МИХАЙЛЮК

BUNĂ ZIUA, DOMNULE MIHAIIE!

Михайле – салют! Вітає тебе un bursier din Sinaia, який проводить свої «труди і дні» на лоні чарівної природи ale tinței Viscegi і журиться тільки одним: цього року до Сінаї на курси понаїжджало дітлашні, серед яких 43-річному письменнику з Києва можна вибрати хіба дочку, але аж ніяк не даму серця. Але це не смертельно.

А листа тобі пишу з кількох причин.

По-перше, щойно прочитав обидва твої романи і хотів би сказати про них кілька слів (з твого дозволу).

По-друге, ситуація складається так, що я можу відбутися з Бухареста 15-го серпня, а твоє повернення заплановане на 16-те серпня, отож ми розминемося. Отож у день приїзду ти замість телефонного дзвінка дістанеш від мене цю дружну «скрісоріку» і все зрозумієш, і пробачиш мені мій заранній відхід на Україну. Але дасть Господь – восени бачитиму тебе в Києві, і тоді матимемо змогу продовжити наші нічні розмови про все те, що нас цікавить на цьому світі.

Ще одне вступне застереження. Захотілось написати негайно, а папір маю тільки ось такий, і нині (субота, вечір) усі магазини в Сінаї вже не працюють, отож даруй за «неповагу» до твоєї персоналітати, яка (неповага) виявляється у листі, написаному не на гербовому папері, а на серветці, завбачливо покладеній мені в дорогу моєю дружиною Лідією Петрівною.

Влаштувався я в готелі «Сіная», зі мною мешкає московський студент, доволі ексцентрична особа, з якою вже встигли відбутися деякі неприємні пригоди, але то все здійснилося по заслугі.

Afară de tine, на курсах є ще Любоє Лазоренко з Києва – це ми вдвох представляємо Україну. Записався

я на секцію з мовознавства. Важкувато, бо не все ще розумію, але й цікаво, бо чую живу народну румунську мову і з кожним днем дедалі більше захочуюсь до навчання. Годують непогано, а ще я маю трохи сала і трохи «Івана Мазепи» (саморобний коньяк – зам. н.), отож не пропадаю. Робимо екскурсії, особливо вразив castelul Peleş і я витратив 2000 лейв з подарованих тобою грошей на альбом з фотозображенням залів цього прекрасного палацу. Одне слово, тут мені ведеться незле.

Багато вільного часу. Його я використаю для вправ із мови та для деяких перекладів художніх текстів. А тим часом «проковтнув» твої книжки.

Я не критик, але децю тямлю на літературі, отож дозволю сказати кілька слів. На час видання «Не вір крику нічного птаха» (1981) на Україні було зовсім мало творів такого рівня. І шкода, що український читач на Україні не знає такого прекрасного письменника, як Михайло Михайлюк. Якщо вжити спортивну термінологію, то з письмом такого рівня прозаїк Михайлюк сміло посідає місце в першій десятці українських письменників-романістів (і прозаїків взагалі). Це той рівень, з яким не соромно виходити на Європу. Кажу це тобі без компліментів.

Що стосується другого роману, то тут пригадується сентенція з віків минулих: «Не можна два рази ввійти в ту саму річку». Не знаю, що тобі казали твої знайомі чи критики, але я скажу так: «Міст без поруччя» – то повторення. А повторення – то не відкриття. Література ж – це насамперед відкриття світу засобами художніми, і коли його не здибуємо, то й великої літератури немає.

Можливо, я помиляюся. Можливо, що я так думаю тому, що прочитав два романи один по одному. Але кажу тобі те, що думаю, і не вибачаюсь. Що мені було приємно при читанні – це насолоджуватися мовою. А мова романів справді українська, розкішна, багата, вона в твоїх устах (чи під твоєю рукою) справді творить дива – підіймає зі дна душі такі емоційні глибини, які лишаються непорушними і незворушними від багатьох прочитаних мною за останні 20 літ книжок. Вітаю тебе щиро і трохи дивуюся, що ти в Румунії так себе зберіг і так зберіг у собі наше рідне слово.

Звісно, є в творах русизми (наприклад, «досада»). Бо по-українськи – «прикрість»), діалектизми і румунізми, але загалом все те майже не помічається.

Єдине, про що я тебе прошу (і це стосується також редагування газети): не дозволяй собі й іншим писати ось так: «Падаючи, йому причувся тривожний жіночий голос» («Міст ...», стор. 130-131).

Знаю, що така граматична норма властива румунській мові. Але в українській це не допускається ніяк. Бо в наведеному реченні слово – «падаючи» може стосуватися тільки слова «голос» і нічого

іншого. У тебе ж мається на увазі, що, «падаючи», Михайло почув тривожний жіночий голос. Отак буде правильно.

Коли повернешся до Бухареста і прочитаєш мого листа, починай збиратися до Києва. Можеш розрахувати на мене, на мою родину і на беззастережну допомогу. Я дякую тобі за «політичний притулок», який я знайшов у тебе і хочу тобі якомога щиро сказати, що шкодую, що не був знайомий з тобою раніше. Хотів би продовжити і закріпити наше знайомство: дасть бог, ще потопчемо ряст на цій землі отож при дружній підтримці нам обом це буде робити легше.

Ще скажу про «Український вісник». Робиш її цікавою, на професійному рівні, є що почитати. Якщо існує необхідність мати власного кореспондента в Україні (замовляти якісь матеріали на ту чи іншу тему), то я до твоїх послуг. Але це – на майбутнє.

Тепер про те, що скалкою стримить мені в серці. Не маю жодних претензій до пана Ткачука та пана Корсюка – вони були заклопотані з'їздом і виборами. Дякувати Богу, їх вибрали. Я про інше. Коли я мав зустрічі з ними обома в Києві, вони обидва нарікали, як важко бути українцем поза Україною. Неодноразово я робив спроби (без будь-яких натяків на власну вигоду) добровільно взяти на себе якісь моменти у плані допомоги українцям у вас. І нарешті я зрозумів, що ніхто ніякої допомоги не хоче. Так виявилось і з книгами, які я пер з Києва і яких тут не чекає навіть той, хто їх замовляв. Отож доводиться мені покарати себе за наївність і дитячість. Якщо Микола Корсюк не забрав книги від тебе, то ти їх йому й не віддавай. Нехай будуть тобі, а я вважаю, що зробив добре діло для доброї людини, на цьому й край. І не будемо повертатися до цієї теми. І якщо мої почуття до нашого брата українця в Бухаресті не згасли зовсім, то це дякуючи тільки тобі. Тепер мені зрозуміло, чому саме до тебе тяглася чужа душа Миколи Чищевго, царство йому небесне і вічна пам'ять. То ти, Михайле, знай, що перед пам'яттю Миколи Чищевго я тобі обіцяю бути тобі вірним товаришем. І з цим розібралися.

Отож давай не губитися на вітрах і меридіанах. Чекаю тебе в Києві, а я дізнаюсь від кого залежить твій приїзд на З'їзд журналістів. А я з свого боку докладу зусиль, аби тобі вдалося прибути.

Ще раз дякую за все, бажаю тобі здоров'я, нових задумів і творів, сподіваючись на нові зустрічі й розмови. Бо, як писав письменник М. Михайлюк, «Ніщо так не зближує двох людей, як напиться і ніч». Отож добрих тобі днів, ночей, друзів – і хай береже тебе Господь.

Уклінно Віктор Баранов
30 липня '94 р.
Сіная.

Анна ТРАЙСТА РУШТЬ

ЧЕРНІВЦІ – КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР УКРАЇНИ, КРАСА БУКОВИНСЬКОГО КРАЮ

Чернівці – знаменитий культурний центр України, де сформувались відомі українські та румунські письменники, композитори, науковці, громадські діячі, як Іван Франко, Михайл Емінеску, Ольга Кобилянська, Юрій Федькович, Чіпріан Порумбеску, Василь Стефаник, Сидір Воробкевич, Осип Маковей, Лесь Мартович, Денис Лукіянович, Євдоксія Хурмузакій, Василе Флондор, Михайло та Володимир Івасюки, Іон Ністор, Гаврило Клемпуш та інші.

Місто Чернівці – це стародавня слов'янська місцевість, розташована на північній Буковині західної частини України, котра утопає у зелені садів і парків, де весною розкішно цвіте калина, бузок і жасмин.

У цьому мальовничому краї на одному із пагорбів гордо визирає архітектурний ансамбль Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Ця незвичайна будівля – колишня резиденція буковинських митрополитів. Вона була побудована у другій половині XIX-го століття (1864-1882), під час австрійської влади імператора Франца Йозефа, за проектом і керівництвом відомого чеського архітектора Й. Главки (1831-1908).

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Для побудови палацу в стилі неоромантизму з'єднались мотиви і форми романської і візантійської архітектури, де органічно вплітаються і мавританські архітектурні елементи. Все це доповнюється різьбленням, керамічними декоративними деталями і геометричними розписами, характерними для мистецтва місцевих майстрів.

Зовнішній аспект суворих зубчастих стін, парадні прийомні мармурові зали, робочі кабінети, церква, бібліотека, мальовничий парк, в якому росте понад дві тисячі дерев з різних кліматичних зон, викликають інтерес не тільки гостей чи туристів, але і кожного студента та перехожого.

Чернівецький університет – це надзвичайна, унікальна споруда, в якій міститься і святий храм, де наука, культура та християнська віра об'єднує студентів в єдине нерозривне ядро, маючи на увазі тільки одну ціль – підготовку молоді до життя.

Сьогодні у цьому прекрасному архітектурному комплексі, котрий пройшов нелегкий шлях своєї історії через різні соціополітичні зміни, через війни і пожежі, студіюють тисячі юнаків і дівчат під опікою видатних талановитих викладачів-науковців, відомих не тільки на їх батьківщині, але і за її межами.

Між корифеями цього знаменитого вузу чернівецької культури України працює професор Лідія Ковалець.

Пані Лідія Ковалець – доктор філологічних наук кафедри української літератури, дослідник і критик, автор численних літературних статей, рецензій та дослідницьких робіт, співробітник літературних журналів, між якими і «Наш голос». А ще вона – чарівна особлива людина, кохана і кохаюча дружина, матір двох дітей, бабуся і чудова господиня, а також турботлива дочка, котра разом зі своєю гарною сім'єю наприкінці кожного тижня відвідує свою стареньку матір, що живе на Тернопільщині, де, незважаючи на високу соціальну посаду, живе скромно, доглядає рідну садибу та вирощує все, що дарує мати-земля.

Іншими словами, можна сказати, що пані Лідія Ковалець справжня українка, котра шанує своє рідне село і землю, де залишилось її коріння, відроджує народну творчість та стародавні звичаї, любить народну українську пісню, куховарить здорово, готуючи стародавні страви, котрі, на превеликий жаль, ми уже давно покинули.

Пані Лідія Ковалець зацікавилась нашою українською літературою Румунії, а насамперед жіночою, дослідила її і написала кілька рецензій, котрі друкувались і в журналі «Наш голос», а потім запросила усіх наших жінок-письменниць до Чернівців. Вона хотіла познайомитись особисто із

нами, поділитись літературними думками, просто поспілкуватись. Але, на жаль, з різних причин, окрім мене нікому не вдалось поїхати туди.

І так, на початку місяця червня цього року, на запрошення професора Лідії Ковалець я мала щасливу нагоду відвідати місто Чернівці, його знаменитий університет і, в першу чергу, нашу рідну материкову Україну.

Колись, ще в моєму дитинстві, будучи ученицею в рідному селі, талановитий викладач географії, нині покійний Юра Бота, чоловік відомої дитячої письменниці Марти Боти, показав нам на карті річку Тису, а потім повів нас на гору Волосянку та показав нам живу річку, справжню, котра гнучко звивалась темно-синьою стрічкою поміж вербами та розділяла села і рід на дві частини, де люди говорили тою ж самою мовою. Ще й сьогодні пам'ятаю, як схвилював нас, дітей, той чудовий мальовничий круговид, що відкривався з гори.

І ось так, ще тоді, в моїй наївній дитячій душі появилось палке бажання переступити Тису та поїхати «на тот бук», як ми називаємо на Мараморщині Україну, і відвідати її. Але щоб тодішній дитячий сон здійснився, треба було чекати аж ціле півстоліття, хоч Україна була майже поруч, за межею.

Тепер, коли я переступила кордонний поріг у Сиреті та опинилась на українській землі, через емоції в моїх очах появились сльози. Сльози п'ятидесятилітньої мрії, котру я так довго ждала.

Широка дорога, по котрій їхав автобус, пасажири та приємний водій, котрий правив його, засіяні родючі поля та історичний ліс «Кодрі Космінулуй» виявились чудовими та зачарували мене зразу.

В Чернівцях на автобусній станції, де люди говорили тримовно: по-українськи, по-румунськи та де-не-де по-російськи, мене зустріла сама пані професор та запросила до себе, а вдома почастивала різними смачними українськими стравами, серед яких звичайно ж був і буряковий борщ, і гречка, і вареники з картоплею – страви, про які я тільки чула від наших старожилів ще в дитинстві, або читала в українській літературі.

Після вечері ми трохи розповіли одна одній кожна про себе, а потім взялися до літератури, її особливостей і форми слова.

Просидівши до пізньої ночі, я мала змогу навчитись дуже багато корисних та цікавих речей письменства, те, що не можна знайти будь-де.

Наступного дня, третього червня, ми разом відідали літературно-меморіальний дім-музей знаменитої української письменниці Ольги Кобилянської, де Юлія Микосянчик, старший співробітник музею,

досконало розповіла присутнім про життя і творчість великої письменниці та її інші жіночі захоплення. Ольга Кобилянська не тільки писала, але й вишивала, гапувала, плела, малювала, співала, грала на музичних інструментах, головню на цитрі, цей інструмент займає почесне місце у її хаті.

Потім у світлиці, де за письмовим столом з-під пера талановитої письменниці витікали колись, плавно і майстерно, рядок за рядком, нанизуючись у чудові твори, як «Земля», «Царівна», «У неділю рано зілля копала», котрі завоювали своєю оригінальністю весь літературний світ, саме в цій світлиці за круглим столом зібрались літературознавці, дослідники і митці поетичного слова Буковини. Між ними були професор Лідія Ковалець, пан Василь Довгий – голова товариства «Україна-Румунія», драматург, прозаїк, публіцист, журналіст, лауреат численних премій, нагороджений

Зустріч письменників у світлиці Ольги Кобилянської

орденом Св'ятого Володимира Великого III-го ступеня, член Національної спілки письменників України, котрий поставив на сцену літературний твір Ольги Кобилянської «Царівна»; пан Володимир Антофічук – професор, доктор, завідувач кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича і професор Сучавського університету імені Штефана Великого в Румунії, співробітник «Буковинського журналу» і нашого бухарестського журналу українських письменників Румунії «Наш голос»; пан Мирослав Лазарук – поет і прозаїк, член Національної спілки письменників України, головний редактор «Буковинського журналу» і я, українська письменниця Румунії. Вони радо привітали мене і дружньо прийняли у своє коло, де обговорювалась сучасна українська література України і Румунії, її актуальні напрямки і подальший розвиток, її будучність.

(Продовження на 24 стор.)

ЧЕРНІВЦІ – КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР УКРАЇНИ, КРАСА БУКОВИНСЬКОГО КРАЮ

(Продовження з 23 стор.)

Приємна була зустріч, захоплююча, на ній я почула багато нових та цікавих речей про нашу літературу та нинішнє ставлення до неї.

Після зустрічі із письменниками, ми відвідали Навчально-методичний центр народної творчості, котрим керує пан Микола Шкрібляк. На виставці і в мистецькій світлиці були представлені шедеври народного українського мистецтва Буковини: чудові рушники, вишивки, народні костюми, килими, тканини, різьба, кераміка, ляльки-штанки (*din ră-luși de porumb*). На цій культурно-мистецькій акції брали участь митці народної творчості, методисти, журналісти, науковці, вокальний жіночий ансамбль «Козацька берегиня», «Скриня» – дует заслужених артистів України Марії та Володимира Лабурак та інші.

З начальником управління культури Чернівецької обласної держадміністрації письменницею Вірою Китайгородською

Начальник управління культури Чернівецької обласної держадміністрації письменниця Віра Китайгородська у своїй урочистій промові привітала присутніх гостей, оцінила культурний захід народних майстрів України і їх вироби, побажала успіхів у майбутній праці, вручила премії і дипломи імені Георгія Гараса за збереження і відродження народного мистецтва.

Мене дуже захопили всі народні речі, а головню рушники, на котрих різні кольори і узор нагадали мені про наші давні рунянські тканини, котрі колись уквітчували «великі хижі», світлиці, де на грядці під ґриндою висіли такі ж рушники, верети, скатерки, вишивані сорочки – придане дівчат.

Та виставка і взагалі культурна діяльність чернів-

чан приємно вразили мене, та примусили задуматись над нашими мараморськими скарбами давнього українського майстерства. Хтозна, може, десь у старих скринях наших бабусь знайдеться дещо із народних шедеврів, котрі можна б законсервувати та зберегти десь у музеї, бо в них є суть і краса нашої ідентичності та нашого слов'янського походження.

В останній день моєї подорожі по Чернівцях ми відвідали літературно-меморіальний музей Юрія Федьковича, де гід пан Володимир Затуловський розповів детально і талановито про життя і літературну діяльність великого буковинського письменника, котрий залишив свої сліди і на нашій румунській землі, як і сама Ольга Кобилянська.

Того ж дня ми побували і в музеї Михайла та Володимира Івасюків, батька і сина. Михайло Івасюк – поет і прозаїк, автор історичних романів, а його син Володимир Івасюк був улюбленим артистом-співаком, композитором, поетом та автором знаменитої пісні «Червона рута», котру співав разом із Софією Ротару та, котру співаємо і ми нині.

Життєвий клубок артиста трагічно обірвався ще в молодих роках, але його музика живе й нині, не тільки на його рідній землі, але і за її межами, всюди, де мешкає український рід.

Всі ці знамениті творці української літератури і культури Буковини зв'язали своє життя і творчість, не тільки із своїм народом, але і із сусіднім, румунським, котрого мову і культуру добре знали. В Чернівецькій області майже на кожному кроці можна почути гарну чисту румунську мову, без ніяких впливів, без ніякої інтерференції. Люди зберегли все своє, незважаючи на те, де вони проживають. Те, що могло би бути живим прикладом і для нас, українців Румунії...

Дуже приємною була подорож по Чернівцях, а головню екскурсія по університету імені Юрія Федьковича, де гід пан Микола Костан, справжній український румун, відкрив перед нами, туристами, його неймовірну красу.

Відвідавши кафедру румунської і класичної філології, пані Лідія Ковалець познайомила мене із викладачами румунського слова, де я зустріла чарівних дружелюбних людей. Між ними були: відома латиністка, професор, доктор Галина Загайська – завідувач кафедри, заступник завідувача кафедри професор Лора Бостан – дружина покійного професора, доктора філології і письменника Григорія Бостана, науковці кафедри: пані Феліція Вринчану, Інеса Макар, Оксана Любімова. Всі вони зіркою

«Lușeafărul» генія румунської поезії Міхая Емінеску освітлюють ум і шлях студентам, котрі люблять і шанують свою рідну мову, як і самих себе.

Але одним із найприємніших сюрпризів моєї поїздки до Чернівців та візиту до казкового палацу Чернівецького університету, була зустріч у засідальному залі, куди офіційно запросили і мене. Професор доктор Володимир Антофічук, завідувач кафедри представив мені весь корпус викладачів української літератури, між якими були: професор, доктор філологічних наук Богдан Мельничук, професор, доктор і заступник декана факультету Олександр Попович, професор, доктор Лідія Ковалець, науковці кафедри української літератури: Оксана Івасюк (сестра відомого співака і композитора, автора пісні «Червона рута»), Світлана Кирилюк, Лариса Бережан, Валентина Чолкан, Ніна Козачук, ну і декан факультету професор, доктор Борис Бунчук – член Спілки письменників України, автор численних збірок літературних творів.

Перед цим чудовим колективом Чернівецького університету, котрий учить своїх студентів любові до науки, літератури і рідної мови, я мала велику честь представити себе, представити літературу і культуру нашої української меншини Румунії. Розмова про нашу літературу була емоційна, дружня, захоплена. Вони так добре знають нас, що мені просто не приходилось вірити. В якийсь момент мені здалось, що я не в Україні, а десь у моєму рідному селі, де всі ми знаємо одне одного відколи світ. Правда, є у нас така поговорка: «Тріска ніколи не падає далеко від свого дерева». Воно так і є. Свій рід і коріння не можна забути, ані замінити, де б ми не були, де б ми не жили. Весь український рід мирний, покірний, дружелюбний, гостинний, скромний і веселий, як солов'їна пісня у калиновім гаю.

Зате і народилось так багато літератури та пісні у нас. Не дарма хтось підмітив: «Де зійдуться два українці, там уже пісня і хор, там дружба і любов».

У Чернівецькому університеті майже всі викладачі є майстрами поетичного слова та авторами численних літературних творів. Тому вони заохочують і нас писати. Вони добре знають творчість Івана Федька, батька нашої українською прози, шанують Михайла Небиляка, Івана Негрюка, Юрія Лукана, Степана Ткачука, і сучасних поетів та прозаїків, котрі творять у різних регіонах, де проживає українство Румунії.

Але ставиться і інша проблема. І, по-моєму, вона виявилась дуже важливою.

Професори Чернівецького університету Володимир Антофічук, Богдан Мельничук і Олександр Попович підкреслили і той факт, що нам треба негайно

робити все, аби забезпечити продовження нашому українському письменству, зберегти культуру і мову надалі і надовго, щоб врятувати рід і самих себе від асиміляції, яка гостро впливає на нас. Для цього треба до кожного культурного заходу, що проводиться рідною мовою, залучати дітей і молодь, аби краще показати їм красу і цінність рідного слова.

Познайомивши молодь із письменниками та із нашою сучасною літературою і, якщо існує можливість, подарувавши їм по книзі, ми заохотимо їх до читання, підбадьоримо і, можливо, навчимо цього нелегкого «ремесла» письменства. Між дітьми і молоддю завжди існують приховані і невідомі хисти

Письменник Василь Довгий та університетський професор Лідія Ковалець перед музеєм Ольги Кобилянської

і таланти, котрі треба негайно відкрити і розвинути. Тому що тільки через молодь і її совість ми зможемо зберегти нашу прекрасну українську культуру, єдність, гідність та ідентичність.

Як уже відомо, пан професор Володимир Антофічук, як і пані професор Лідія Ковалець, захоплюються нашою українською літературою Румунії, досліджують її, пишуть рецензії, друкують їх. Та не тільки вони зацікавлені нами. Як виявилось із нашої тодішньої розмови, весь корпус викладачів української літератури філологічного факультету звернули увагу на нас українців із діаспори. Всі цікавляться нашою творчістю та нашим майбутнім, оцінюють наші здобутки і нас.

Це велика честь для нас українців Румунії!

За це все ми дякуємо вам всім від душі, шануємо і любимо вас, дорогі наші друзі і сусіди!

Хай Всевишній наділить Україну, вас і весь світ миром, чистим спокійним сонячним небом, кращою долею та всім тим, чого ви собі бажаєте, дорога наша родино!

Лідія КОВАЛЕЦЬ, д-р філологічних наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

АННА ТРАЙСТА-РУШТЬ: «ВІДЧУТТЯ УКРАЇНИ У МЕНЕ В КРОВІ...»

(інтерв'ю)

Я вперше познайомилася з Анною Трайстою-Рушть завдяки її повісті «Дорога», видрукуваній ще в 2009 році в Бухаресті, і чітко пам'ятаю своє приємне тодішнє враження, висловлене в рецензії, котру надрукував «Наш голос». До того ж знала про її збірку румуномовної лірики «Nostalgii», публіцистичні виступи, активну педагогічну діяльність. На цьому моє відкриття української письменниці з Румунії не закінчилось: ми листувалися з пані Анною, і наші листи сягали у площини творчості, політики, Майдану, історії обох наших народів, морально-етичних проблем сучасного розвхреного світу. А цьогоріч ми мали у червневих Чернівцях три дні зустрічей – гостю радо приймали на кафедрах української літератури, румунської та класичної філології університету, в музеях Юрія Федьковича, Ольги Кобилянської, Володимира Івасюка, в обласному центрі народної творчості. Я ж упродовж тих днів відкрила для себе надзвичайно цікаву співрозмовницю, не кажучи вже про те, що гарну жінку. Навіть на автовокзалі, з дороги, осяяна сонцем і власною усмішкою, з букетом квітів у руках, як і на світлинах, де з п'ятьма синами, чоловіком, онучатами й невістками, вона випромінювала дивовижну енергію та красу. Було зрозумілим, що це своє перше перебування в Україні пані Анна Трайста-Рушть сприймає як бажане свято, як нагоду глибше пізнати нашу мову, культуру, які вважає рідними, зрештою, нас. Мені ж важливо було зафіксувати її думки, погляди, загалом життєвий досвід, адже вони – від творчої особистості, яка поза межами материкової України працює на розвиток української літератури.

– Пані Анно, розкажіть, будь ласка, про свої витоки, генезу, свої найрідніші на світі місця.

– Моє дитинство пройшло бурхливо й сумно, хоч там було багато й приємних моментів, дарма що тоді ще важко розумілися соціальні різниці. Останні я усвідомила семирічною, коли про них мені нагадувала шкільна торба. Та ці «недоліки» я не озвучувала ні перед ким, навіть перед собою: не плакала, не бідкалась, крокувала вперед своєю тернистою стежкою. Хоча й спотикалась, не падала на коліна ні перед ким, тільки перед Богом. І Він мені допомагав.

Мама, хай буде їй земля пухом, була дуже суворою жінкою. Вона навчила мене вести себе в житті гідно, чесно і скромно, триматись свого ідеалу і мати віру в себе. Не було легко, але дика щедра природа та шум крилатого дуба-горуна, що виріс на межі та звисав над нашим подвір'ям, наділили мене силою. З часом змінювались люди і їх ставлення до мене. Між ними я знайшла багато друзів.

Найрідніше місце – то моє село на Мараморощині Верхня Рівня, де ліс колихав мене на своїх віттях, а пташки співали та веселили душу, наш квітучий сад, що годував своїми пахучими плодами, старий високий горб-вапняк Глинниця, що стояв недалеко нашого городу, звідки було видно майже всю околицю нашого краю – аж до міста Сигота, і старі могили, де спочивають наші предки. Це все давало силу.

– Як освіта допомогла Вам розвинути творчо, літературно?

– До освіти мене не штовхав ніхто. Йшла інтуїтивно: спочатку до математики, потім до літератури, природознавства, історії, філософії, географії, лінгвістики, особливо ономастики, фольклору, але найбільше до літератури.

– Кого Ви вважаєте своїми вчителями?

– Моїм першим таким учителем була моя мама. Вона хоч не володіла письмом, але знала безліч різних переказів, легенд, прикмет, загадок, примовок, пісень і молитов, розумілась добре на лікувальних травах, пізнавала хід природи. Розповідала гарно і смішно, захоплювала всіх, хто чув її розповіді. Залишившись сиротою ще в ранні роки, мама не ходила до школи й переживала ціле життя це як свій недолік. Але навчилась трохи читати від старших братів, потім змушувала мене читати уроки наголос, вивчала мої вірші скоріш за мене.

У нашій родині повага до науки займала особливе місце. До школи тоді ходили тільки діти євреїв та мадярів і дуже рідко діти руські, тому що школа не була безкоштовна. Отож відвідували її більше хлопці. Мій дід по матері і його брат Ілько, котрий став урядовцем, паном, як його називали в селі, були людьми освіченими. Дід не любив фізичної праці, але постійно читав. Захоплювався математикою, історією, географією, може, й літературою. Говорив вільно на п'яти мовах, читав та співав у церкві, жив довго. На свій час був справжнім енциклопедистом.

Я з'явилась на світ пізно, коли моїй мамі було вже за сорок. Завжди я була запізнена у всьому, і в літературі так само. Дитячі роки провела в лісі та біля багатодітної сім'ї вівчаря Івана Федька (Дьордіки), далекого родича письменника, що носить те ж ім'я. У нас не було інших близьких сусідів – тільки вони та ще кілька хат. Вуйко Дьордіка вівчарив, під час війни потрапив у полон, де пробув десь п'ять років. Вернувся додому, коли його вже ніхто не чекав. Грав на флейті і на трембіті, свистав у дримбу і грушевий лист, оповідав різні пригодницькі історії з чабанської колиби та свого полону.

Тета Василина, його жінка, була найкращою вишивальницею наших руських сорочок на все село. Там я навчилась народного мистецтва: шити, вишивати, плести, гаптувати, ткати, але й

співати, гратись та веселитись.

Від своїх вуйків Михайла, Митра, Марка та Андрія навчилась любити землю, доглядати тварин і бджіл, честувати християнську віру, у них наслухалась цікавих речей про життя, про описану та неописану історію, про війни, в котрих вони воювали, про євреїв та «Кришталеву ніч», про німецькі концтабори, куди потрапили невинно. Там вуйко Марко та вуйко Михайло пробули десь два роки. Звільнили їх руські. Але про Бухенвальд вуйко не любив розповідати, хіба дуже рідко і коротко.

Ось у такому середовищі я провела дитячі й молоді літа. Хоч не було легко, але було гарно, цікаво і корисно.

– Тож саме життя було Вам школою...

– Безперечно. Та й школа як така мала великий вплив на мене, я любила її по-справжньому. На присілку (хуторі) Мочарний була школа в хаті. В одному приміщенні господар ділив добро і зло, звідси вічно пахло смачними стравами, а в другому вчителька вчила нас письма. Пані Іляна Боднарюк і навчила мене читати й писати, і то давалось мені дуже легко.

У гімназії пані керівниця Марія Опрішан, нинішня письменниця, читала багато романів, котрі розповідала нам, учням, і так вона потягнула нас до бібліотеки. Другим дорогим учителем була пані Юлія Грінь (Арделян), котра все своє життя присвятила українській мові та учням ліцею. Ми дуже любили й поважали її за те, що вона боролась за наше українство, як і пан Федір Марущак, Анатолій Лозинський і наш колишній керівник Іван Корнещан. Пані Юлія, повторюю, боролась за нас, за нашу ідентичність, свідомо спонукала нас тягнутись до українського слова і письма. Тож не дивно, що з-під її опіки вийшло немало сучасних українських письменників Румунії. Дякуємо пані Юлії за це. Хай Всевишній наділить її і всіх тих, хто вів нас, здоров'ям і довгим життям.

(Продовження на 28 стор.)

АННА ТРАЙСТА-РУШТЬ: «ВІДЧУТТЯ УКРАЇНИ У МЕНЕ В КРОВІ...»

(Продовження з 27 стор.)

І в університеті у Клужі імені Бабеш-Бояй, де я вчилася, зустріла знаменитих людей, котрі були не тільки викладачами, але й письменниками, критиками, як-от Дойна Куртікіп'яну, Серджіу Дан, Йоана Петреску, дочка академіка-лінгвіста Еміла Петровича. Та й викладачі російського відділення вплинули позитивно: це Адріян Гіжицький, Онуфріє Вінцелер, Іван Стан, Маріус Орос, Мірча Кроїтору, Віра Дрондоє, Лукреція Бекереску та інші. В час мого студентства брала активну участь у різних культурних маніфестаціях, співала й декламувала. А ще тоді працювала на виноградниках, фруктових садах, на овочевих фермах, і це теж було мені підтримкою, хоч і мала стипендію.

Після закінчення університету приїхала на Буковину, де живу й нині. Арборе – славне історичне село, існує ще від воєводи Штефана Великого. Тут працювала викладачем російської, румунської та латинської мов. Займалася шкільним театром, вчила дітей писати вірші, короткі оповідання, збирала місцевий фольклор та у формі невеличких вистав представляла його на сцені, сценаризувала різні літературні твори, диригувала у вокальних групах і так вчила дітей співати. Та й сама співала в сільському хорі, досі співаю в хорі церковному.

Поріг нашої школи переступали такі відомі творці літератури, як Стеліян Груя (Яцентюк), Мірча Мотрич, Іван Козмей, Іван Робчук, Віоріка Петрович, Еманюїл Рей, Думітру Бридицян та ін. Велику честь зробив нам Григоре Вієру, коли в 1993 році пробув в Арборе цілий тиждень разом із Стеліяном Груя.

Крім цих знаменитих людей, вчителями були мої учні та мої сини. Від дітей завжди можна навчитись багато, вони щирі, добродушні, прямі. Але найкращим учителем було саме життя з його вершинами і впадинами. Про це можна написати цілі томи...

– Наскільки спілкування з українськомовною книжкою допомогло Вам розвиватись?

– Така книжка – головна річ, якщо я пишу українською. І тут мені допомагають Шевченко,

Марко Вовчок, Панас Мирний, Леся Українка. У дитячі роки ми більше читали на рідній мові, тепер читання, сказати б, мішане. Інтерференція між культурами дуже корисна, але інтерференція між мовами подеколи призводить до плутанини, якщо живемо в іншомовному середовищі...

– Пані Анно, а де берете сюжети для своїх творів, чи мають Ваші літературні герої своїх прототипів?

– Сюжети моїх творів – різні життєві події, пережиті чи почуті або ж просто вигадані. Існують і прототипи моїх героїв, але багато з них фіктивні. Тільки ономастика знайома й давня, і я бережу її, щоб законсервувати, відродити хоч би у творах для нащадків. Це якщо моя література виживе на противагу часові та різним напрямкам.

– З ким із письменників, котрі мешкають у Румунії, спілкуєтесь? Чия творчість особливо близька Вам по духу?

– Спілкування найбільше пов'язане з редакцією СУРу. Всі, хто працює в редакції, є нашими письменниками, науковцями, вони підтримують таких, як я, правлять наші роботи, друкують нас, підбадьорюють. Тож дуже вдячна їм за це. Можливість говорити про літературу маю з Павлом Романюком, Мартою Ботою, Ігорем Ліщинським, Іляною Дан, Марією Опрішан, Марією Чубікою, Юрієм Павлішем. Але це стається порівняно рідко, бо живу далеко від них. Інтернет використовують далеко не всі, а телефони незручні й дорогі. Отож читаю їхні твори, і вони захоплюють мене. А чию творчість люблю більше, трудно сказати. У кожного є свій стиль – класичний чи модерний, кожен ходить по своїй стежці.

– Як Ви гадаєте, пані Анно, є якась різниця між чоловічим письмом та жіночим? І як ведеться жінці в літературі: наскільки наше жіноче начало, ясно, що чутливіше, полегшує оприявлення того, що лежить на нашій душі?

– Чоловіки, видається, пишуть якось твердіше, у них більше філософських роздумів. Бо мають і час! Жінки творять по-своєму: рідко, мало, бо ж

домашнє господарство, діти більше на них. Але й творять ніжніше, делікатніше. У світовій літературі знаменитостями стали жінки, котрі не мали своєї сім'ї чи дітей. Кажучи правду, котрий муж буде сидіти без обіду коло дітей, а його жінка в той час писатиме романи чи філософські трактати? Ні один! Ось тому мало якісної жіночої літератури. Але і жінки творять, бо й вони достатньо сильні і бадьоро йдуть у культурне життя.

– Розкажіть про особливості свого літературного процесу. Коли і як Ви пишете? Вранці, вночі? Що потребуєте для того, щоб слово, рядок лягли на папір? Кави, добрих емоцій, якогось потужного стресу чи, навпаки, спокою на душі? Чи Ваша творчість періодична чи вона регулярна, щоденна?

– Літературна муза кожного творця має свою партикулярність. Одні пишуть вранці, інші вночі, треті під впливом кави чи Бахуса, цигарки чи ще чогось. У цьому сенсі я недисциплінована. Подеколи пишу вранці, але більше по обіді, до вечора а то й пізньої ночі. Знаєте, я жінка. Живу в селі, господарством розпоряджаюсь одна, бо всі мої вилетіли з дому, як птахи. Домашній тягар я носила сама з дитинства, як слимак носить свою шкаралупу. Заняття жінки дрібне, невидиме, анонімне. Але й без її рук усе страждає та гине, як трава на гарячому піску. Тому я пишу порівняно мало й рідко. А що саме мене штовхає до творчості, тяжко відповісти. Для мене потрібна душевна тиша, але й подеколи і потужний стрес. Взагалі люблю якісну роботу. Треба творити мало, повільно, творити для себе і всіх.

– Як ставиться сім'я, Ваші рідні до Вашого захоплення літературою?

– Окрім моїх синів, котрі підтримують мене у всьому, та кількох друзів і колишніх учнів, нікого особливо не цікавить, що я творю. Не стають на перепоні, але й не заохочують. Та й я особливо не говорю про це, виношу на люди тільки те, що готове і серйозне. Знаєте, нерозвинені душі взагалі вважають культуру чимось зайвим, мовляв, навіщо безкорисно витратити час. Але, по-моєму, все матеріальне має короткий вік, а література,

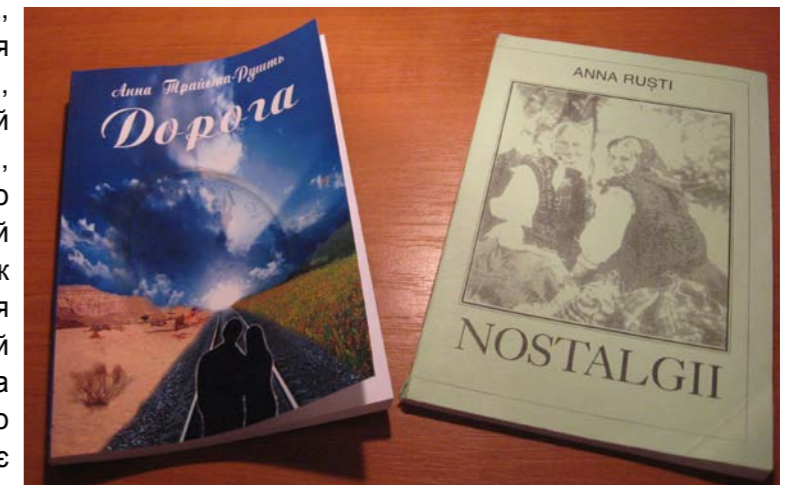
якщо вона якісна, буде жити довго.

– Чим узагалі є для особисто для Вас література і чим є для Вас Україна?

– Література для мене – вірна подруга, учителька. Вона радить і ніколи не зраджує. А відчуття України як близької сусіди й родички у мене в крові з дитинства. На нашій Мараморщині ми казали: «На тім боці», що значить – через Тису.

– Що у Вас, пані Анно, сьогодні лежить на робочому столі, які плани щодо свого розвитку маєте?

– Якось звернувся до мене листом Ігор Ліщинський (Іван Лібер), наш український композитор, котрий кладе наші вірші на ноти. Він – диригент банатського хору «Зелена ліщина»,

збирає народні пісні й пише. Так-от він сказав: «Я ціле життя читав і недочитав, писав – та не дописав, співав – та не доспівав». Подібно і в мене. Але Бог допоможе! Хочу докінчити повість «Дикий рай», розпочате румунською мовою, зробити кілька перекладів українською, підготувати кілька статей та рецензій, а далі як дозволить час і здоров'я. Отож мої плани невеликі. Я взагалі не загадую далеко. Коли думаємо далеко, ризикуємо загубитися в думках. А ще хотіла б відвідати українців з Банату і Дельти, побачити якнайбільше чужих місць, в Україні ж – Закарпаття, Київ та Львів.

– Я бажаю Вам часу і здоров'я. А дорога Ваша хай поведе Вас у ті місця, про зустріч із якими мрієте, і ще ген далі.

Михайло МИХАЙЛЮК

ІВАН НЕПОГОДА (СЕРЕДИНЧУК) (1941-2014) ЯКИМ ВІН БУВ

Про Івана Серединчука, котрий прибрав собі літературний псевдонім Івана Непогоди і під ним став відомий серед українців і котрого навіть у рідному селі Негостині вже не називали Янчиком Серединчуком, не існувало одностайної думки, бо був він наче вузлом суперечностей. Кого не запитаєш – обізветься про нього інакше.

Називали Івана Непогоду оригіналом, ексцентриком, баламутом, інтровертом, мудрагеликом, диваком, крутієм, іноді навіть крутішими епітетами, в залежності від того, яке мали з ним спілкування.

Наче виправдовуючи свій нігілістичний псевдонім, він завжди мусив мати останнє слово, протилежне загальній думці. Понад усе любив напускати туману, позуючи в неординарну постать загадкового мудреця.

Невичерпний на вигадки – одні наївно-невинні, інші кепські і прикри, чи карколомні, Іван Непогода майже ні в чому не погоджувався з співбесідником, – про все мав «оригінальну» думку. Про таких людей кажуть, що для них сонце не звідти сходить і не туди заходить, біле то чорне, а чорне біле – і робив він це із загадковою міною, начебто тільки йому були досяжні всі таємниці світу цього.

Не був з натури людиною злою, був навіть здатний на щирі сердні вчинки, але водночас міг безпричинно вчинити комусь капость. Була в його характері якась бравада, яка спантеличувала і відштовхувала.

Ми були колегами у Серетському українському лицейі, в якому Іван був учнем посереднім, маючи однак нахил до математики і здібності до техніки – сидів за останньою партою і постійно розбирав та збирав фотоапарат, аж поки геть зіпсував його, або возився з якимось електричними приладами. А між часом закохувався у дівчат, не маючи ніякої надії на взаємність. Та для нього найбільше важило страждання від кохання, він, мабуть, уявляв себе якимось трагічним літературним персонажем чи героєм якогось кінофільму.

Ще в роки лицю він, здається, почав і вірші писати.

І на українській філології в Бухаресті Іван залишався таким же дивакуватим, однак його вигадки і таємничність мали тепер ширше поле прояву.

Одружився «романтично» на другому чи третьому курсі, писав вірші, які друкувалися іноді на сторінках «Нового віку», і відтоді виношував задум написати і надрукувати цілу полицю «крапель у морі».

Після закінчення студій працював викладачем у невеликому провінційному селі, а потім технічним редактором медичного журналу, який друкувався французькою та англійською мовами у межах співдружності соціалістичних країн.

Водночас виношував утопічні плани, як, наприклад, складання фразеологічного словника українсько-англійсько-іспансько-французько-російського і навіть почав збирати матеріали до нього, закупаючи всілякі словники.

Здав до друку дебютну «Краплю в морі», на яку були геть негативні реферати, бо він включив до неї всю свою поетичну «продукцію», більше половина якої не мала нічого спільного з поезією. Як радник видавництва «Критеріон», редактор перших книг наших письменників, я врятував «краплю» Непогоди, запевнивши головного редактора видавництва пані Гаузер, яка була німкинею і, певна річ, української мови не знала, що пропоную до друку зовсім нову книжку. Та замість подяки, Непогода завдав мені прикrostі, про яку не хочу зараз згадувати.

Потім відкинуті мною вірші увійшли до «Іншої краплі у морі», (1983), а весь його доробок до «Ще іншої краплі у морі» (1999), про які я сказав свою думку у книзі літературної критики «Слово про слово».

Несподівано для всіх, на першому (установчому) З'їзді СУРу Івана Непогоду було обрано генеральним секретарем – так захотів Степан Ткачук, який став головою організації. Згодом, коли вони з Ткачуком «глек розбили», Іван Непогода зник з українського виднокола.

Здається, він утратив квартиру в Бухаресті (кажуть, що через невдалі комбінації) і жив з другою дружиною у хатині в приміській зоні. Але своєї химерної натури не позбувся.

Коли ми випадково зустрічалися (дуже рідко), Іван Непогода носив за собою той же величезний, як валіза, «дипломат» і хизувався, що став успішним бізнесменом, має у банку солідний рахунок твердою валютою – євро. На бізнесмена він аж ніяк не виглядав, а щоб переконати недовірливих, відкривав дипломат і показував пачку євро, звісно, несправжніх.

У серпні нинішнього літа Івана Непогоди не стало. Кажуть, що тяжко хворів, та до лікарні не хотів лягати, бажаючи, мабуть, до кінця зіграти роль незрозумілого і недооціненого.

Такий був Іван Непогода. Я написав не некролог про покійника, а спогад, не прикрашуючи правди. Він був моїм колегом дев'ять літ у лицейі і на факультеті, ми не були друзями, але й неприятелими не були, кожен ішов своєю дорогою так, як йому веліла совість. Його «краплі» є водночас краплями у нашій літературі, а якщо тільки зрідка вони випромінюють справжню поезію, то це означає, що Всевишній не наділив його істинним поетичним обдаруванням.

Хай запам'ятаються його добрі діла, а Всевишній простить йому гріхи, хоч би тому, що він був щирим українцем.

Хай буде земля йому пером і пухом, легкий вічний спочинок.

Микола КУРЕЛЮК

«ДВАДЦЯТЬ РОКІВ ПОТОМУ»

Так називається один з романів Дюма, але я хочу розповісти про свій маленький, тутешній, стовідсотково дійсний роман.

А сталося так: дзвонить мені мій друг Євсебій Фрасенюк і питає:

– Друже Коля, ти знаєш, що відбулося 20 років тому?

– 1-ий Міжетнічний фестиваль «Співжиття», – відповідаю йому, хіба ж міг забути такий важливий момент.

Після Грудневої революції почали приділяти значну увагу меншинам Румунії, а їх аж 18, а може, й 19 – так, гадаю, було б нормально, а то: в Румунії проживають, окрім угорців, 18 меншин. Та не буду заходити в політичні деталі.

Влітку 1993 року поет Мірча Мотріч, хай буде йому земля пухом, зустрівши мене в Сучаві, питає:

– Коля, чому ти не організуєш фестиваль меншин?

Я підхопив ідею, і вже 21 травня 1994 року, у селі Марицеї комуни Дарманешти Сучавського повіту відбувся перший випуск фестивалю, якого я назвав «Співжиття».

Підготовка перших випусків проходила у тяжких умовах, без фінансової підтримки. Я ходив «жебракувати» до спонсорів. Одні сердечно допомагали, але були і такі, що давали щось там трохи назбитки, як, наприклад, один старший чабан, багач на всі руки, дав скибку свіжого овечого сиру. Але були й такі, що не давали нічого. Цікаво, що чужі люди допомагали більше, ніж свої. Буває і такого в житті! Пізніше фестиваль почали підтримувати повітовий інспекторат з питань культури та СУР.

У кожному випуску фестивалю брали участь, окрім українців, поляки, липовани, німці, ррومي і навіть греки, а також кожного разу ми запрошували і по одному румунському ансамблю.

Деякі випуски фестивалю тривали і по два дні.

Оскільки перший випуск «Співжиття» відбувся 21 травня 1994 року, в день Св. Константина та Єлени, було встановлено, що надалі він проходитиме в першу неділю після цього церковного свята.

Шкода, що в останні роки фестиваль відбувається в робочі дні. Чому так?

Перших сім випусків «Співжиття» відбулися в Марицеї,

але потім, за рішенням нині покійного Степана Ткачука, фестиваль почали проводити в інших місцевостях: в Шербівцях, Мілішівцях, Палтіні, Калинештах-Купаренку, Кирлібабі, Негостині, Балківцях, XV-ий випуск пройшов у Марицеї, а далі в Рогожештах, в Сереті (двічі), в Ульмі (двічі), а цього року в Кимпулунзі.

Був намір щоб ХХ-тий випуск теж відбувся у Марицеї, але від 2008 р. тут мелеться інше борошно, інша політика! І я можу побитися об заклад, що в Марицею «Співжиття» не повернеться ще довгий час!

В останні роки і національне телебачення (TVR 1) чомусь обходить нас. Чому? Адже тут відбувається міжетнічний фестиваль «Співжиття»! Чому ж не приїжджають його знімати?..

Отже, цього року відбувся ХХІ-ий випуск «Співжиття», і слід сказати, що на перше місце серед всіх учасників фестивалів варто номіналізувати ансамбль з Негостини.

Щодо ансамблю «Барвінок» з Марицеї – тут все зробив інструктор, пан професор Дмитро Шведуняк. Хай йому дасть Бог багато здоров'я!

INVITATIE

Ансамбль «Барвінок» з Марицеї

Модератором ледь чи не всіх випусків «Співжиття» був професор Євсебій Фрасенюк.

А про «батька» фестивалю, як мене називали, що можу сказати? Праці та клопоту було багато, а «зиску» – круглий нуль!

Іван КОВАЧ

«В СОГРІШНОСТІ ПРЕКРАСНІЙ...»

**В змарнованій
благій імлі**

Мені сказали,
що я пан.
Та де там пан,
та де там пан.
Хіба Іван,
хіба Іван,
бо вітер-звітер
звіриться
в мені
без імені,
без імені.
На тій землі,
на тій землі,
де ґноми
родяться
незлі,
а бідні й рідні
(не чужі)
в розтросеній
благій-благій імлі.
Чужій-чужій,
розвітреній,
змарнованій.

**Без тих грошей
в кишені
й безмовної мови**

Загуділа
та осінь,
наче осінь
всесвітня.
Наче мова,
що наша,
та вона,
та вона,
де діброва,
де уперше
загриміла
та осінь,
без тих грошей
в кишені

й найкоротшої
безмовної мови.

**Відчужений
і відчайдушний**

Прийшов-надійшов
чорний звук,
чорний звір.
Наче рань.
Надтриснутий.
Відчужений
і відчайдушний.

**Заблиснеш в сні
пам'ятною**

Заблиснеш
в сні гарячою.
Багряною.
Пам'ятною.
Не сніговієм,
а вогником,

Мал. Василя СОКОЛЮКА

а м'ятою
гарячою.

**Де прізвище,
де парадокси**

Де чорний жаль,
де чорний настрій, –
там трибунал,
немовби запитання.
Без жодної
відозви.
Немов та істинна
печаль,
де прізвище,
де парадокси.

**Спохмурена
та одностумна всебіч**

Злодійкувато
він перегнувся
на порозі,
де всебіч, –
бо там
пожиттєва
надія.
Спохмурена
та одностумна.

**Не у серці вона,
тая втома**

До розквітлого серця
приблизилася втома,
буцімто лишня.
Ота чужинецька.
Не у серці вона,
тая втома.
Не у жилах вона,
а у мозку.
А в тій, а у тій
согрішності
прекрасній.

Павло РОМАНЮК

ВЕРЕС НА РОЗІ МІСЯЦЯ

АКОРДИ МОЛИТВИ

Гітара душі забриніла,
гномів небес
у подвір'я
ковчегу молитви
тайни приєсла.
Дим з потойбіччя
перетворивсь ув стовбур
золотого реквієму.
Кришталь вітру
перетоплювався
в блакить
з підвіконня дитинства.
Гамором юрби
перелітних птахів
я вповився.
Біль молитви
ставав вежею
коло ріки
моєї
недоспіваної пісні –
виструнченої в серці
і так спопелілім!..
Над ланом пшениці
волошки підкорили небо
й перепелів тіней тополі,
де
молитва степів
осопілилась,
офляярилась
аж до піднебесся!..
Хитаються пороги молитви,
бубни й литаври
вигоюють рани мовчання...
Сарна-сирота мого серця
вискочила
з ланів всесвіту
і летить орлом
до вогнища,
що
серед безмежності
підпирає
вербові стовпи
твоїх брам...

**ВЕРЕС
НА РОЗІ МІСЯЦЯ**

Розцвів
під відлунням
коричневого сонця,
народився я,
вересок,
дзвін забовкав.
На моїм шляху
до народження
розцвів
корінь неба,
засвітив ріг місяця
і встромив вітер
в моє серце,
приплив ворон,
закрякав
над кроками тіні
по всій траншеї мого
народження
і суцвіттям осені.
Ой-ой-ой!
Я народився
з родимкою
планети
у лівому оці;
коромишло скрипіло
до піднебесся
усмішки
того дня.
Днина
ввижалась дитиною,
з днища творіння
пір року
вислизує слимак
потойбіччя,
повзе і шурхотить,
осіннє листя
впало шарудінням
сонячної луни,
яка хотіла
казку мені розповісти
про гомін
осіннього листя...

ДУПЛО

Вистукує громи,
дуپло розширює,
мій дятел не спить,
і вдень, і вночі
дорогу крізь дерева
в рай проторює.
Тіні спиняють свій подих
і чимчикують мимо
його дзьоба,
бояться упасти
під його крило,
оздоблене гомоном місяця,
оцвіринькане синицями,
обкукане зозулею,
облуднене одудом.
Розширюється дупло,
мов ранки
горизонтів,
мов стукіт
стоногих коней
гуркотить,
що аж і подорожні
до власного раю
зупиняють свій подих,
щоб почути стуконіння
гармонії лісу.
Серед дороги
спинивсь і я –
одвічне дупло,
в якому
вітри всесвіту
бенкетують.
Палають скроні.
В полі вихором
пролітають коні...
Стрілка серця
повернула
в гущавину лісу...
Стук!..Стук!..

Корнелій ІРОД

ЛОТЕРЕЙНИЙ БІЛЕТ

(Із циклу ПРОМАХИ)

Сталось це, мабуть, на четвертому чи п'ятому році із моїх шести робочих років у Педагогічному видавництві.

В просторій кімнаті працювало нас четверо: Отто Некшою, хороший технічний редактор і талановитий графік, Анатолій (Толя) Пакурар, інженер, займався він здебільшого підручниками для технічних шкіл та інститутів, Ноні Новак і я. Була між нами згода і майже дружні відносини, хоч Отто, Ноні та я не дуже любили свого колегу через його надмірну, майже хворобливу скупість. Але сьогодні я думаю, що швидше ми йому заздрили...

У нашій редакції знаходились чотири однакові бюро, по два біля протилежних стін, на кожному – товсте скло, так званий «кришталь», при кожному по два стільці – один для видавничого працівника, а другий для гостей, тобто для зовнішніх співробітників, невелика бібліотека, на полицях якої – кільканадцять словників, столик для телефону, на стінах кілька копій картин відомих художників і все.

Але рідко ставалося, щоб ми всі четверо одночасно знаходились за своїми робочими столами, бо то одному, то іншому треба було йти в типографію, а то навіть і в провінцію їхати – цікавитись, як там справа з якимось підручником, виправити якісь помилки і т. ін. А найкраще почувались ми, коли в редакції не було Толі Пакурара, бо нам трьом здавалося, що Толя не «наш» – він жодним спортом не займався, як от ми: футболом, плаванням, настільним тенісом, більярдом і т.д.; в екскурсії з нами нікуди не їздив, в самодіяльних молодіжних гуртках участі не брав, в день зарплати «на пиво» з нами не йшов (ну, хіба, коли хтось запрошував його в ресторан з якоїсь особливої нагоди, і Толі не доводилося тратити жодного лея – тоді радо йшов). Але не тільки тому ми не дуже любили Толю. Якщо вже по святій правді, то мушу признати, що ми заздрили йому. Насамперед тому, що Толя Пакурар спромігся зібрати в ощадну книжечку 5 000 леїв, а ми ні. Тим більше, що була то спеціальна ощадна книжечка, завдяки якій можна було виграти автомобіль: двічі на рік розігрувалась речова лотерея з участю тільки таких книжечок.

В ті роки Національна лотерея організувала

тижневе розігрування по білетах не лише грошей, а й автомашин, і не будь-яких, а головню «капіталістичних»: Фіат 1100 Д, Рено 16 і навіть Мерседес 200; такі тиражі тривали якихось два роки. Ми всі четверо, як і колеги інших редакцій, купували лотерейні білети щотижня й плекали надію великого виграшу. Але жодному з нас не пощастило виграти навіть малу суму грошей, де там велику, а машину – ні стільки. Проте продовжували грати щотижня. Тоді лотерейні білети, тобто вибрані грачем числа, ще не друкувалися, як пізніше, а писала їх касирка хімічним олівцем – по три числа на кожному білеті, який коштував 2 леї.

Тижневе розігрування відбувалося щочетверга. У спеціальному залі перед досить численною публікою знаходилося великий прозорий барабан, в якому містились 90 кульок-коробочок, а в них числа від 1 до 90, заздалегідь перевірені лотерейною комісією. Рівно о восьмій вечора представник Лотереї крутив швидко той барабан, доки спеціальним отвором випадала перша кулька, яку він подавав комісії. Один із членів комісії розкручував коробочку і виголошував яке саме число випало, разом показуючи те число присутній публіці. Потім знову крутився барабан і випадало друге число. І так далі до дев'ятого числа, скільки містила таблиця кожного тиражу. Тираж дев'ятох чисел ділився на премії сімох категорій, а саме: премія першої категорії (найбільша) – перші три числа із дев'ятох, незалежно від їхнього порядку; премія другої категорії – три числа із перших чотирьох, теж незалежно від порядку чисел; третя категорія – три числа із перших п'ятьох і т.д.

Так відбувався тираж грошової лотереї. Коли йшлося про грошово-речову лотерею, тобто, коли вигравалися й авто або щось інше, для грошових премій були вищевикладені правила, а щоб виграти, приміром, машину, не досить було вгадати перші три числа даного тиражу, але й обов'язково їхній порядок.

Мабуть, нудне таке подрібне пояснення, але – побачите далі – воно необхідне. Ще повторю, що жоден із нас чотирьох ніколи нічого не виграв. І про інших працівників видавництва ми не чули,

щоб коли-небудь котрийсь щось виграв. Але всі продовжували купувати лотерейні білети, мабуть, і тому, що наші зарплати були надто малими.

Одного разу в п'ятницю ще зранку (Толя був у типографії), як звичайно, перед тим як взятися за роботу, ми неквапно попивали каву, курили й читали газети. Але оскільки то була п'ятниця, кожний з нас вибрав з-під «кришталью» свого робочого стола лотерейний білет і поспішив звірити з надрукованою в газеті таблицею вчорашнього розіграшу – невже щось виграв? І на цей раз – нічого. Лише Отто вгадав одне число, а я та Ноні – жодного.

– Ану, – каже Ноні, – подивлюся, чи Толя щасливіший від нас, – і подався до робочого стола нашого колеги, котрий, як і ми, беріг білет під «кришталью». – Ого!

– Що таке? – цікавимось одним голосом я з Оттом.

– Ти диви! – дивується Ноні. – Хлопці, Толієві вийшли перші два числа! Навіть у належному порядку, а третє – без одиниці: замість 63 у Толі 62!

Був то спеціальний грошово-речовий тираж, і значить, що Толя мав от-от виграти автомобіль!

– Госпідку! Толя лопне або звихнеться, коли побачить, що мало не виграв машину!.. Фіат 1100 Д – так пише в газеті. Щоб уже не говорити, – кажу я, – що був би привід – єдиний досі – випити за його рахунок.

– Хіба без того не можна? – каже сміючись Ноні. – Перетворимо 62 на 63, поздоровимо Анатолія Пакурара з виграшем машини й заставимо, просто зобов'яжемо його запросити нас в ресторан. Ти якої думки, Отто? Міг би ти зробити з двійки трійку, та таку, щоб ніхто не помітив, що вона підроблена?

Отто здібний графік, тому Ноні звернувся саме до нього з такою пропозицією.

– Я знаю... Толя буде сердитись.

– То нічого, розвеселимо його в ресторані. Заставимо музикантів, щоб грали йому біля самого вуха... Ану, Отто!

Я та Ноні стільки настоювали, стільки переконували, що це буде такий фігель, невинний жарт, доки Отто взявся нарешті поправляти Толин лотерейний білет. І вже через кілька хвилин ніхто і не додумався би, що оте 63 донедавна було 62. Навіть касирка, яка писала той білет, могла б присягти, що 63 написано її рукою. Задоволені, ми засунули білет під «кришталь» Толиного бюро і стали нетерпляче ждати свого скупого колегу.

Але в ту п'ятницю Толя вже не приходив до видавництва, як поступали ми всі, навіть якщо в типографії кінчали справи на дві-три години перед четвертою, тобто перед кінцем робочого дня.

Коли прибув на другий день вранці на роботу (тоді субота ще не була вихідним днем), Толя Пакурар застав кожного з нас за спішною роботою, яку треба було терміново кінчати (так ми змовились учора), через що, не зводячи погляду, ледве відповіли на його вітання.

– Що тут у нас нового? – питає Толя.

– А що може бути? Ти не бачиш? Швидко – гвалт! – підручник прочитати й підписати до друку, бо, сказано, в типографії машини дурно стоять – нема що друкувати. То ж ми й накиннулися...

Він розклав свої речі на бюро, вийняв з портфеля пакунок з закускою (він ніколи не ходив з нами у видавничий буфет), поставив його в шухляду, а тоді запитав:

– У кого з вас є вчорашня газета?

– Он газети біля телефону, – огризнувся Ноні, не відриваючи погляду від «спісної роботи», – і мовчи, до чорта, Толя! Ти не чув, що тобі казали: через годину мусимо здати підручник!

Толя перегорнув газети й сказав незадоволено:

– Це сьогоднішні. Я казав – вчорашньої.

– Мабуть, викинула прибиральниця, – сказав я сердито, хоч знав, що ми їх сховали. – Іди до секретарки, а ні – в бібліотеку і не мороч голови!..

Через кілька хвилин Толя повернувся з газетою в руках, вийняв з-під «кришталью» свій лотерейний білет, сів за робочий стіл. Ми ніби працювали дуже зосереджено, але на ділі крадькома слідкували, як реагуватиме Толя. Він розгорнув газету, знайшов числа передвчорашнього тиражу, став звіряти зі своїм білетом.

(Далі буде).

(Продовження з № 242)

Намагався зберігати необхідну відстань. Не хотілося, щоб вона помітила моє занепокоєння й, тим більше, пекуче бажання поставити підсумкову крапку у наших відносинах.

– Я знала, що ти прийдеш, – відважно кресонула очима. – У тебе були всі підстави, щоби відмовитися від цієї зустрічі, але ти не зумів подолати свої почуття.

– Почуття? – посміхнувся я, зауважуючи безглуздий фарс, до якого вдавалася вона, аби тільки балакати без угаву.

Мене кинуло в дроз.

– Я й забула, що такі чоловіки, як ти, вважають формою приниження будь-яке визнання, – затягала вже досить добре знайому мелодію.

– Хай тобі буде ясно: якщо я підтвердив би твої припущення, то означало б, що я тобі брешу.

– Усе вже й так досить ясно. Мені щось не до ладу, але що б я не сказала, розкриваючи істину, яку ти не наважуєшся визнати, завжди знайдеш досить аргументів, спрямованих скасувати всі мої побоювання. Залишається тільки піддаватися провидінню часу, його божественній силі, яка змінить усе й дозволить нам отямитися, зметикувати, де саме криється наша правда. Таким чином, невдовзі, ти віддячишся мені за те, що не дозволила тобі заблукати, що відчинила двері істини, що допомогла, не потребуючи жодної віддяки.

Очевидно, ще заздалегідь я передрік такі спроби розпочати нові романтичні інтриги, еквівалентні демонстрації жалю, виразистим проявам страждання, якого не могла позбутися.

– Ризикуєш зруйнувати все, – додав я із сарказмом.

– Щось не віриться. Особливо, зараз... Тепер знаєш, що я тобі потрібна, але відмовляєшся визнати це. Не думай, що виню тебе. Розумію досить добре.

– На що натякаєш? Щось не можу зрозуміти.

– Напрямець? Я жалкую із-за того, що трапилось. Ти маєш абсолютний привілей інкримінувати мене, але ніколи й не думалось, що ти міг би дійти саме до цієї межі.

– Будь яснішою! Що ти там плутаєш?

– Сподіваюся, що в кінці кінців, без жодного натяку з боку когось іншого, навіть і вона зрозуміє, що не варта тебе. І тоді покине назавше, дозволить упізнати тільки той побут, якого ти заслуговуєш.

– Хочеш скористуватися моїм негараздом?

– Ти й насправді думаєш, що я могла б знущатися над твоєю біллю? Чесно? Мені шкода тебе. Щоби не сталося між вами, знай, що ти не заслуговуєш такої долі.

– Не сміши мене. Хочу сповістити, що наші стосунки із дружиною залишились такими ж самими. Я не знаю, про що ти дізналася, але моя правда відрізняється від того, що ти тушкуєш. Так! Вона дійсно пішла. Покинула тільки на короткий період часу. Відійшла на моє прохання, тому що зрозуміла, що і я потребую самотності...

– Потребуєш когось іншого.

– ...тиші.

– Насправді, я не чекаю, щоб ти пояснював усе це. Знай, що мене й не цікавлять твої подружні стосунки. Мене цікавиш тільки ти. І більше нічого. Ти! Лишень ти.

Микола КОРНИЦАН

ПСИХОЗИ

(Уривок з новели)

Не допускав, щоб вона помітила, але я був задоволений. До цього моменту все відбувалося за встановленим задумом. Здавалося, що за допомогою ретельних імпрровізацій я починав сягати своєї мети. Навіть і не треба було віддаляти її, убити. Я не повинен був чинити жодних злочинів, які пізніше могли притягти мене до неминучої катастрофи. Вистачало записати всі наші розмови, ясні свідчення, які міг використати в суді. У цім випадку, апелюючи до всіляких вихваток, треба було провокувати її якомога більше.

– Я знаю, що ти занадто самотня, – вдавався до інших хитрощів.

– Знай: ти глибоко помиляєшся. Саме в ці моменти, у моїм домі, у моєму ліжку спить дорога мені людина. Жінка, якщо це тебе цікавить.

– А мені вже гадалося, що ти вилікувалася від таких нав'язливих ідей.

– Пішов ти!

– І мені подобаються жінки.

Поглянула з подивом. Глибоко зітхнула, залишаючи зрозуміти, що я марно намагався звинуватити її.

– Ота, про яку я тобі говорю, є винятковою людиною. Коли ти бесідуєш із нею, відчуваєш, що пізнаєш її вже багато років, ще з дитинства. Її проста присутність дає, так би мовити, емоційне задоволення, якого зазнаєш поступово з осмисленням чогось незрозумілого. Це стан насолоди, згоди із самим собою, щастя. Вистачає слухати її, торкатись її теплої шкіри, щоби зрозуміти, що й ти міг би бути іншим, що й ти маєш певний сенс навіть і в цім клятім житті, під цим небом, яке тільки в її очах набирає правдивих забарвлень.

Ми замовкли. Обоє. Плач жінки у супроводі звуків квапливих кроків пролунав десь за нашими дверима.

– Тут? – відчинивши двері квартири, в якій ми знаходилися, запитав той, який був одягнений у військову форму. – Натякаєш на те, що саме тут було когось убито?

– Ні! Душогубство ще не відбулося.

5.

Мовбито втративши владу над собою, мене охопило дивне збудження. Намагаючись бути на сторожі, я хотіла запобігти будь-яких прикросців. Ніяк не могла втямити про що йшлося. Пройнята жахом, ошелешена, очима, що світилися мокрим блиском, я оглядалася довкола. Із глибоким почуттям провини я не могла обмежитися тільки роллю спостерігача. Хоча всередині не було нікого, дзеркала або заволожені лутки виливали тривожну дійсність. Усе це діялося тільки в моїй запамороченій уяві, там, де спірні погляди знаходили безліч вирізів, зовсім негодящих для вдосталь добре знайомого оточення. Були птахи там. Велетенські птахи. Без крил. У плині безуважного руху їхні убогі торси вкривала луска, що нагадувала скалки потрошених вітражів, нагадувала пластикові нігті та відламки якоїсь штукатурки. І все ж, в осліплюючих трелях хисткого повітря, їхні тіні, тонкі, мов аркуші із сухого чорнила, піддавались неодмінному шуганню, якимось постійним коливанням, визволення, що виявляло їхню справжню мету. Може, тільки через ті птиці ввижалося, що вода покрилася звивистою фанерою нікелю та срібла. Поблизу, мов у клітці текучого світла, замиготіло щось бридке. Зупинилося на зворотній стороні дзеркала, до котрого я приближалася, учуючи, як мене злегка нудило. Почувала себе зовсім кепсько. Незважаючи на непоборні відчуття, на глухий надсадний лемент, на розбіжність кольорів, які начебто роздроблювали спустошену серцевину, я бажала покинути оте місце, утекти від того, що підкоряло всяке розуміння. Чималий коридор зростав у порожнечі дзеркала. Якись дивні силуети заступали навпростець драглисте

осереддя, занадто правдиве, якого не можна було усунути з дедалі більше настирливих спогадів. Я відчула якесь незрозуміле презирство. Мені зробилося не по собі. Мов німа фігура, гарячково та з напругою я шукала щось дійсне, щось знайоме, щось, що могло засяяти в тій глибокій п'ятні саме в моменти, коли я могла з'ясувати все, абсолютно все, що коїлося зі мною.

«Не намагаюся заподіяти тобі жодного зла, але мені здається, що ти ніби живцем похована. Я не вмю чинити опір цьому. Усе це щезає невтримно швидко, але ти вернеш казна-що. Стараюся остерегти тебе. Не думай, що тільки виправдовуюсь. Ні! Хай тебе не займає це, але ти не повинна приховуватися. Явні уникання закидають тебе в якийсь конус тіні, наївності та очевидної нестями», – почула зовсім невідомий голос, мов згромадження пронизливих відлунь, що анулювали неосяжність недоступного простору.

Трохи поодаль, за всім тим, що я могла бачити, десь у відкритім просторі гуркотіла якась дивна машина. Ніби стовбичила цілу вічність отам. Немовби сповістила свою присутність, коли мої сухі пальці опустилися на дзеркало. Раптово в коридорі запанувала довга мовчанка. Брудна філіжанка віднілась на склянйім столі, на яким можна було запримітити декілька журналів та аркушів паперу. Ще знаходився там якийсь тупий олівець, керамічна попільничка, декілька ключів ще й окуляри. Вигинаючись у конусі розсіяного світла, з'явився здавалось би знайомий силует. То був він. Він. Мовбито насторожував, вимовив дещо, але все, що вдавалося мені чути, то була тільки слабка пульсація власної крові.

(Далі буде).

Михайло-Гафія ТРАЙСТА

У НІЧ НА СВЯТОГО АНДРІЯ

(Новела)

(Продовження з № 241)

СТАРШИНА ЧАБО

Четвер 12 грудня, 1940

Важко було вгадати його вік. Старшина Чабо міг мати тридцять п'ять років, і так само міг мати і п'ятдесят. Невелике пузо і присніжене на скронях волосся – не такі вже й важливі ознаки, щоб вгадати точний вік людини. Любив розкішне життя, – страх як любив його! – але щоб переборщувати... такого не траплялось. Курих дві цигарки «Chesterfield» – одну ранком, коли пив чорну, завжди гірку, каву, а іншу вечором, коли смакував свій щовечірний бокал сухого, завжди тільки червоного вина. «Бо червоне вино корисне жінкам, коли його п'ють чоловіки...» – хитро посміхався старшина. Рідко коли припалював і третю цигарку, хіба коли заглиблювався в розмову з майором Мартоні, а ще й тоді, коли заходив у гості до гарної вдови Юдіти Баняса, в яку закохався по вуха, наче неповнолітний хлопчина. Юдіт теж нібито була закоханою в старшину Чабо, і вони обоє з нетерпінням чекали, коли минуть два роки, – стільки Юдіт повинна була тримати траур після смерті мужа, щоб не осоромити його пам'ять перед австро-угорською аристократією. Покійний Ервін Баняса заслужив пошани, бо двічі зробив її щасливою – вперше, коли вийшла за нього заміж, а вдруге, коли помер.

Юдіт, можна б сказати, народилася круглою сиротою: її мати померла під час пологів, коли приводила її на світ, а батько два місяці перед тим захворів на невідому лікарям хворобу, яка скошила його з ніг за кілька днів.

Виростив її дядько Альберт, неодружений брат її матері, разом зі своєю служницею Жужією. У двадцять шість років за бажанням дядька Альберта, який хотів бачити її «господинею у своїй хаті», вийшла заміж за суддю Ервіна Баняса, якому було далеко за п'ятдесят.

– Будеш щасливою з Альбертом, побачиш! – переконував її дядько.

– Але ж я не кохаю його, – спробувала відмовитись.

– Ха-ха-ха!.. Це добре, це дуже добре, що ти

не кохаєш його, бо тоді зможеш закохатись в кого захочеш...

– Як? А Ервін? – здивувалась Юдіт.

– Що з Ервіном? Ервін є ідеальною парою: манерний, багатий і глупий.

– Ти ж заохочуєш мене зраджувати Ервіну?..

– Я був би останнім лайдаком, коли б заохочував тебе на таке, – посміхнувся Альберт, кашлянув в кулак і продовжив. – Так само, якби й не заохочував тебе. Ти ж молода, а молодість... Еге, молодість... Та не буду я тобі давати жодних порад, жіночий інстинкт стане твоїм найліпшим порадином.

– А як дізнається Ервін? – запитала перелякано, нібито вона вже й зрадила чоловіку.

– Якщо дізнається, то закрий очі, будь впевнена в цім.

Дядько Альберт мав рацію. Суддя Ервін Баняса героїчно терпів всі позашлюбні любовні авантюри своєї вродливої подруги. По-перше, не хотів, щоб його ім'я було пов'язане з неприємними скандалами, а по-друге, страх боявся, щоб Юдіт не покинула його. Зрештою Юдіт була для нього, мов урочистий одяг, який надіваєш в неділю чи у великі свята і пройдеш так вулицями міста, щоб люди бачили і заздрили тобі: «Ось, дивіться, яка гарна жінка в старого лиса Ервіна!».

Навіть відразу після їхнього весілля Юдіт виходила вечорами одна, поверталась додому ранками, без жодних обмежень, без жодних натяків з боку чоловіка, жила життям вільної жінки, яка подеколи вечеряла зі своїм мужем, а в неділю виходила з ним в публічний сад, чи йшли разом до його друзів, яких часто запрошували до себе, – це було все їхнє подружнє життя...

Дванадцять років підкоряла чоловіка за мужчиною, навіть майор Мартоні, ще будучи молодим лейтенантом, не зміг врятуватись від її чарів, і ледь не порубались шаблями на смерть з полковником Банді.

Тому, коли його наївний друг старшина Чабо зізнався перед ним, що хоче одружитися з гарною вдовою, майор важко зітхнув і прикусив язика, щоб не сказати йому давнє прислів'я: «Сохрани, Боже, від вівчарської палиці та від вдовиного кохання».

Звичайно, Юдіт ні за що в світі не вийшла б заміж за бідного старшину, хоча той не був поганим, ані

убогим, а в ліжку навіть ліпшим від полковника Банді, якому лікарі натягли кільце на інструмент, щоб не міг його цілого встромляти між ноги своїх коханок. Чабо був селяком, сином купця, – і вона не могла зробити такої помилки. Пообіцяла, що вийде за нього тільки, щоб доказати майору Мартоні та адвокату Феркові, що її ще бажать чоловіки, молодші за неї.

В п'ятницю 13 грудня Юдіт мала намір влаштувати вечірку, на яку запросила всю еліту місцевої аристократії. Хотіла, щоб всі дізнались, що період її трауру закінчився, і що вона в свої сорок років ще гарна і бажана чоловіками жінка, це докаже старшина Чабо, який попросить її руки перед всіма.

«Бідний Чабо, – подумала Юдіт. – Хтозна, як причепурюється, придурченко... Ха-ха-ха! Завтра дізнається, де його місце! Дивись, скільки безличності в одного селяка – просити моєї руки...»

Але «бідний придурченко» не вспів попросити її руки, бо в п'ятницю ранком знайшли його в своїй кімнаті в замку з перерізаною горляною.

Перерізав собі горлянку бритвою, коли «причепурювався» для наступного дня?..

Перерізав йому горлянку хтось інший?..

Чи просто...

Але про це не дізнався ніхто ніколи...

КАПІТАН ЮРІЙ СЛОВЕНКО

Четвер 12 грудня, 1946

Капітан Юрій Словенко був єдиним сином лікаря Дмитра Словенка, українця єврейського походження, та росіянки Катерини Михайлівної Шаранової, викладачки російської мови та літератури – обоє депортовані угорськими та німецькими військами до Авшвіцу, звідки не повернулись ніколи.

Офіцер у відставці, ветеран війни, червоноармієць Юрій Словенко, повернувшись з Другого українського фронту, яким командував сам маршал Малиновський, хворим на легені, зупинився поправити здоров'я в санаторії, заснованому відомим лікарем Каролем Фірцаком в риносейському замку.

Оточений класиками російської та всесвітньої літератури, окрім Марі Франсуа Аруе, тобто Вольтера, якого не міг терпіти, «бо надто підлизував сраку російській повії», тобто Катерині Другій, відчувався, як в пазусі свого прашура патріарха Авраама. Коли не читав класиків, розмовляв зі своїм другом, лейтенантом Остапом Бандерчуком, або гуляв лісом, поблизу замку, перетвореному в санаторій.

Під час однієї з таких прогулянок зустрів її. Ксе-

ню, чарівну Ксеню – дочку вівчаря Бурянюка, ліпше сказати пана Буранюка, бо Іван Буранюк жив у Сиготі, де купив собі гарненький двоповерховий будиночок і торгував бриндзою, овечим м'ясом, вовною та шкурами.

Після третьої зустрічі з Юрієм Ксеня призналась, що їй подобається Ілько, вівчар з синіми, мов небо, очима, та пшеничним вусом, якому і віддалася, бо так хотіла, але це не заважало їй ночами кохатись в копицях свіжо-скошеного сіна з капітаном. Ілька уважала своїм мужем, вони восени відгуляють весілля, бо її батько радий мати такого зятя, як Ілько.

Та літні дні минули, мов примари, легенький морозець оббивав листя з дерев, а зустрічі з Ксенею ставали все рідшими, поки перестала зовсім приходити. Словенко почав нудьгувати, класики драгували його, розмови з лейтенантом Бандерчуком не в'язались, як колись... Блукав білим засніженим лісом, прислухаючись, як риплять чоботи по добре витоптаній сльоті дорозі. Подеколи повертався до лікарні далеко за північ.

«Капітане, я не дозволяю вам, лісом блукає зграя вовків, сохрани Господи натрапить на вас, і тоді...», – пробував застерегти його лікар.

«Вовки?.. Цікаво, цікаво... Життя таке нудне... – посміхнувся капітан, здогадавшись про свій вірний наган. – Треба буде його почистити для зустрічі з вовками...»

Але капітану Словенку не судилось зустрітись з вовками, куля з його вірного револьвера в ніч на Св. Андрія перервала його життя назавжди.

Хто стріляв?.. Питання загубилось в тумані часу, без ніякої відповіді.

(Далі буде).

Павло РОМАНЮК

НЕЗАГОЄНІ РАНИ

(Продовження з № 243)

Хотілося крикнути, але не було сил перебороти страшне гуркотіння.

Рясний піт, мов краплини літнього дощу, появився на гарячих щоках, на чолі...

Ще кілька метрів, кілька лише метрів, і станеться нещастя, катастрофа. Боже мій!..

Знову хотілося крикнути, але щось туго оповило йому шию і не давало вимовити слова, ані словечка... А коні не припиняли свого бігу, водій надавав швидкості грузовику. Ще метр... один тільки метр... і буде по всьому...

Глухе гальмування коліс грузовика припинило на хвилину все. То була мертва хвилинка. І на короткий проміжок часу його подих спинився. Він заплющив втомлені очі і всім тілом здригнувся... Опісля, піднявши важкі повіки, побачив, що водій спізнився загальмувати... Але... вже було пізно...

Чорний кін з кудлатою гривою лежав розпростертий на асфальті в калюжі крові... На хвилину, піднявши голову, він втомлено здригнув задніми ногами, ніби прощаючись зі світом, із своїм добрим білим другом, примружив великі круглі очі, лукаво всміхнувшись до надвечір'я і м'яко розслабив свої напружені м'язи...

Водій не виходив з-за керма, не появлявся. Можливо, помер. А машина продовжувала гуркотіти, приглушуючи кінський стогін...

З машини на асфальт виливався бензин, змішуючись з кров'ю, що маленькими струмочками стікала з ран коня.

Водій все ще не появлявся, мабуть, поринув у небуття... Тільки через кілька хвилин ліниво підвів голову. Оглянувся. З бурхливих морських хвиль виринула, мов підбитий птах, біла кінська голова, погойдуючись в колісці хвиль...

Море байдуже продовжувало свій пульс життя, свій плін, поглинувши, мов іграшку, білогривого...

Йому стало душно. Хотів вилаятись на водія, але слова, яких дотоді не міг вимовити, знову

гнітуче стискали серце, груди, оловом давили м'язи, напружені нерви... Хотів кричати... молитися... вилаятись на весь світ, на море, на хвилі, на сірий закривавлений асфальт, на кінську необережність... Але тягар сердечного болю обезсилював його. Слова клубочились в невибухнутих почуттях... Смуток і плач шмагали його гаряче тіло, терзали клітини душі, гальмували невимовні слова, які він хотів випустити в світ того вечора...

Та все було даремним!..

У той момент в глибині його душі хтось підштовхував ще з дитинства закритинчену чудову казку. І тоді на превелике щастя, на безмежну радість пригадалася давня, мов земля, улюблена казка про коней... Ніби-то вони вміють плавати, не тонуть у воді.

Вода – друг коней і собак. І коли хвилі обурюються на коней, коли вони турбують зелене водяне життя морів і рік, тоді Дажбог хапає їх вітряною рукою за гриву і не дає їм упасти каменем на дно...

Все це якось огрівало теплою надією його душу, рятувало її зажурливість від розпуки, від пекучих мук.

Його казка підсилювала думку про порятунок білогривого... Може, завдяки цьому море і кін стали довіряти одне одному, подумки дійшовши згоди...

...Раптом бурхливе море затихло, мов би хтось махнув чарівною паличкою понад його безмежним гомінним простором.

...Де-не-де коло берега ще хлюпотіли, вдаряючись об величезні камені, втихомирені хвилі...

...Місяць ще більше виявив свою доброту, осяваючи навколишність і на його невимовну пекучу радість побачив то виринуючи, то заглиблюючись в хвилях-срібно-синіх смарагдах ту ж саму голову білогривого коня.

На душі полегшало, наче на хвилину хтось невидимою легкою, мов лебедине пір'я, рукою відсторонив олов'яний тягар, і в той момент, мов

грим, пронизливо і жалісно вирвалося з нього: «Коню! Рятуйся!!!» Але кін продовжував пливати, раз у раз потрясаючи кудлатою гривою...

Тепер він гнівався на коня за неслухняність.

Знову гарячий піт зросив оповите задумою чоло, а слова, такі невинні, вишикувались у невимовний кострубатий рядок, що тяжким почуттям застряг у грудях, шмагаючи і розбиваючи тугу...

...Місяць жартівливо усміхався над ними, по-зłodійськи підіймався, відпливаючи за далекий фантастичний обрій і танув у рожевій симфонії надранкової тиші, в буряково-сивій мряці...

...Над морем спочатку щось загуло нібито крадькома, потім наче розповилося і розпустило свій ні з чим не зрівняний бурхливий гуркіт...

...Печаль рвала, гризла уривки смутку поеми його тихого, непорочного, несогрішеного серця.

Казка-надія про порятунок коней не вмирала, а тихо, мов шум смerek, розповивалася, розгорялася, розпускаючи свої пасма по всьому тілу, бо віра калиною піднімалася у совісті, мов сонце, що розливає своє світло над приспаною мріями землею.

...Здавалося, що чорна глиняна гора давить напружені до нечуткості м'язи і що він

знаходиться у кориті з теплою водою, в тому ж кориті, у якому в дитинстві купала його мати. Корито переповнилося, перетворившись у глибоку ріку, яка втомлювала тіло, душила, потім приколисувала, мов материнська коліскова пісня, і знову придушувала...

...Незримі пальці наближались до тремтливому тіла, а він, зупинившись біля величезної стіни, закричав: «Дажбоже, допоможи!!!»

Згодом, піднявши важкі повіки, побачив, що в долині видніється рожеве світло. Освітленою місяцем дорогою він устиг добратися до того світла. Опинився наче в якомусь амфітеатрі. Перед ним – широка напівкругла сцена. На сцені побачив людину, яка, підвівшись, почала говорити.

«Мабуть, актор», – подумав він і став прислухатися... Прислуховувався, аж поки звідкілясь з-за сцени долинули звуки знайомої йому мелодії.

«Це, мабуть... О, ні, ні, це точно музика Баха. Так, так, я не помиляюсь...»

З правого боку сцени почало розкорінюватись рожеве світло, освітлюючи Актора, який стояв непохитно, тримаючи в правій руці книжку. Світло зростало. Актор став поволі підводити погляд кудись до невідомої точки.

Музика поступово стихає. Коли останні її акорди допливли до чорної стіни темряви, що за амфітеатром, зі сцени вилинули білим лебедем ледь виразні слова Актора:

...Він шукав самого себе у смислах. Все, що було без смислу, він виривав зі своєї буденності, мов вітер, який зриває цвіт яблунь в негоду травневої пори. Виривав і кидав думкою аж ген-ген за Молочну. Година кидання думки ставала смисловою, овітреною, нульовою, бо в ній оселився дух, який буде жити у самособі, як в самособ живе містерія руху і дієслова.

На клеписдрі того часу він закарбував для подиву ієрогліфи сонця, місяця, руху руки, вітру. Єдиним рухом ідеї накреслив коло. Накреслив і очі – свідки карбування: намісто свята нашого часу.

(Далі буде).

Дитяча сторінка

ВЕСЕЛІ ВІРШІ ПРО НАВЧАННЯ

О. САВЧЕНКО-ГНАТЮК

Грамотій

– Ти в нас грамотний такий,
– Хвалить мене мама. –
Тільки хто ж чита книжки
Догори ногами!
Книгу я кручу – дива!
Не збагну нічого –
Де у книжки голова?
Де у книжки ноги?

Г. МАЛИК

Геть усе, усе на світі
Переплутав хлопчик Вітя.
Каже: – Діти вчаться в полі,
А комбайн працює в школі.

Всіх людей стрижуть в лікарні,
А лікують в перукарні.
Ми книжки берем в аптеці,
Ліки – у бібліотеці.

От який Вітьок дивак!
Ти ж бо знаєш – це не так!
Діти звісно вчаться в ...
А комбайн працює в ...

Ми лікуємося в ...
А стрижемося в ...
Ліки беремо в ...
А книжки – в ...

М. ЩЕРБАК

Не відкладай

– Я зроблю це в понеділок! –
Так сказав собі Тодось.
Але взятися до діла
Щось охоти не знайшлось.

– Хай зроблю це у вівторок. –
Але знов серед забав,

Повних сміху, співомовок,
День немов у воду впав.

– Середа – гарніша днина!
Це пів тижня. Та – біда:
Не оглянувсь ще хлопчина,
Вже й минула середа.

– Ну, напевно, вже почну я
Цю роботу у четвер.
Але все, що не візьму я,
З рук летить. І що ж тепер?

– Може, п'ятниця допоможе?
Мушу конче вже почать.
Проминає тиждень... Боже!
Треба хутко поспішати!

– Ні, найліпше – це субота!
Вільний день і вільний час.
Та субота – не робота!
Весь порив чогось погас...

Ось прийшла й свята неділя...
Чи робити? Буде гріх!
І з того усього діла
В хлопця вийшов просто ... сміх!

Що порадити хлопчині?
Наш Тодосику! Ти знай –
Все зроби, що можеш нині,
А на завтра не лишай!

П. КРАЛЮК

Що разом?

Малесенька Оля
В саду окрай хати
З букварика літери
Вчиться читати.

– Ось, бачиш, комашка, –
Вчить старша сестра, –
Під нею три букви,
Їх знати пора.

– Це «О-о-о», – тягне Оля, –
Це «Си», а це «А-а-а».
– А що буде разом?
– А разом... «бджола».

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Михайло Гафія ТРАЙСТА

«НУ, МИХАЙЛЕ, ТИ КОЗАК!..»

(Із циклу «Спогади про побратимів»)

Покійний Степан Ткачук є однією з найяскравіших і найсуперечливіших постатей Союзу українців Румунії. Його життя та вчинки і по сьогоднішній день викликають гарячі суперечки та неоднозначні думки. Серед близьких Степанові Ткачуку людей не секрет, що ми – «нове покоління письменників», тобто Михайло Трайста та Микола Корнищан, були йому рідними синами, а він нам рідним батьком.

Тому часто-густо Степан Ткачук сварив мене, як то личить батькові сварити сина, а сварив мене за такі речі, що я тільки висолоплю язика, мов теля і слухаю, не наслухаюсь рідного батьківського голосу.

Пригадую собі, одного разу дійшло Степанові Ткачуку до вух, що один з верхньорівнянських вчителів говорив погано про нього, а хто винен в тому? Певна річ, що я!

– Ти що там пазиш у Роні, Михайле? Чешеш яйця, а той безличник таке говорить про мене, що аж вуха в'януть.

– А що мені робити? Не буду ж його бити – старшого віком чоловіка, та ще вчителя, – ледь притримуючи сміх, відповідаю я.

– Передай йому, що я викину його надвір! – гримнув Степан Ткачук.

– Звідки? – питаю я.

– Як то звідки?... – здивувався.

– Пане, Ткачук, він на пенсії, не є членом нашого Союзу, ви не маєте звідки викидати його.

– Ти, Михайле, тримаєш із ним! – розсміявся Ткачук, мабуть, здав собі справу, що даремно сварив мене.

Іншим разом після місцевих виборів примарем села не вийшов кандидат з боку СУР-у, бо на селі не голосують за ту чи іншу партію, або

організацію. А хто в тому винен? Теж я!

– Ти, Михайле, не боровся як треба там у вашій Роні, не переконував людей і тому не вийшов кандидат з боку СУР. Ти винен у всьому...

У відповідь я розсміявся у трубку, бо згадав, як ми обидва напилися у кандидата, який вийшов примарем, і як він обіцяв тому, що підтримає його, а не сурівського кандидата.

Мабуть, згадав і Ткачук те саме, бо крикнув на мене:

– Не смійся, лайдаку, треба було ще одну мерію зробити у Роні, тоді і наш кандидат став би бировом.

Та одного разу Степан Ткачук дав мені досить велику суму грошей, на які треба було налагодити невеличке сурівське діло. Я взяв гроші, а нечистий завів мене до корчми і вивів звідти аж другого дня... і без грошей.

Ткачук, побачивши, що я не дзвоню рапортувати, як виконав діло, подзвонив сам:

– Ну, як іде діло, Михайле?

– Та ніяк, – відповідаю я не своїм голосом, – грошей вже...

– Що з грішми, де поділись, загубив чи вкрали?

– Ні не загубив, ні не вкрали, а пропив...

– Всі? – аж скрикнув Ткачук.

– Всі, пане Ткачук, всі...

– Ха-ха-ха! Ну, Михайле, ти козак! Справжній козак! А то одному вкрали сумку з сурівськими грішми, інший загубив... А ти пропив, ну й козак ти, Михайле! Я завтра вишлю тобі грошей, але не пропий знову, бо!... – мабуть, помахав на мене пальцем Ткачук.

*...Осики лист кровавий із гіллина
Паде, немов ножем його пробито;
Жалібно жовте листя березини,
Здається, шепче: «Літо, де ти, літо?»...*

Іван ФРАНКО